

Briselē, 2019. gada 15. novembrī
(OR. en)

14065/19

LIMITE

COPEN 432
ENFOPOL 506
ENV 924
CRIMORG 159
CATS 134
JAI 1205

PIEZĪME

Sūtītājs:	prezidentvalsts
Saņēmējs:	Pastāvīgo pārstāvju komiteja / Padome
lepr. dok. Nr.:	13458/19
Temats:	Gala ziņojums par astoto savstarpējo izvērtējumu kārtu attiecībā uz noziedzību pret vidi – informācija un apspriešana Padomē

Atbilstoši 1997. gada 5. decembra Vienotās rīcības 97/827/TI¹ 2. pantam Vispārējo jautājumu, tostarp izvērtējuma, darba grupa (*GENVAL*) 2016. gada 14. decembrī nolēma, ka astotā savstarpējo izvērtējumu kārtā tiks veltīta Eiropas politikas praktiskai īstenošanai un darbībai noziedzības pret vidi novēršanas un apkarošanas jomā.

¹ Vienotā Rīcība 97/827/TI (1997. gada 5. decembris), kas pieņemta, pamatojoties uz K3. pantu Līgumā par Eiropas Savienību, un ar ko izveido mehānismu, lai izvērtētu starptautisko saistību cīņai pret organizēto noziedzību piemērošanu un īstenošanu valsts līmenī (OV L 344, 15.12.1997.).

Ar gala ziņojuma projektu, kas izklāstīts dokumentā 11751/19, ko prezidentvalsts vārdā izstrādājis Padomes Ģenerālsēkretariāts un kas aptver iepriekš pieņemto ziņojumu secinājumus un ieteikumus attiecībā uz katru dalībvalsti atsevišķi, tika iepazīstināta *LEWP/COPEN* 2019. gada 17. septembra sanāksmē; šajā sanāksmē arī notika sākotnēja viedokļu apmaiņa.

Delegācijas tika aicinātas līdz 2019. gada 4. oktobrim par gala ziņojuma projektu iesniegt rakstiskus komentārus. Ar ziņojuma pārskatītu redakciju, kas izklāstīta dokumentā 13458/19, tika iepazīstināta *CATS* 2019. gada 12. novembra sanāksmē, kurā *CATS* to apstiprināja, paredzot to iesniegt Tieslietu un iekšlietu padomei 2019. gada 2. un 3. decembrī.

Prezidentvalsts ar šā dokumenta pielikumā izklāstīto gala ziņojumu par savstarpējo novērtējumu astoto kārtu plāno iepazīstināt Tieslietu un iekšlietu padomes tieslietām veltītajā sesijā 2019. gada 3. decembrī. Pēc tam, kad prezidentvalsts būs ar ziņojumu iepazīstinājusi, delegācijas tiks aicinātas apmainīties viedokļiem. Šajā sakarā prezidentvalsts arī norādīs uz savu ziņojumu par ES vides krimināltiesībām (dok. 12801/19). Tad Padome tiks aicināta pieņemt zināšanai minēto gala ziņojumu un norādīt uz to, cik svarīgi ir pastiprināt cīņu pret noziedzību vides jomā.

Saskaņā ar minētās Vienotās rīcības 8. panta 4. punktu gala ziņojums informatīvā nolūkā tiks nosūtīts arī Eiropas Parlamentam.

Ņemot vērā minēto, Patstāvīgo pārstāvju komiteja tiek aicināta:

- pieņemt zināšanai to, kā prezidentvalsts Tieslietu un iekšlietu padomē 2019. gada 2. un 3. decembrī plāno rīkoties ar šā dokumenta pielikumā izklāstīto gala ziņojumu par savstarpējo novērtējumu astoto kārtu.

- ieteikt Padomei pieņemt zināšanai minēto ziņojumu un norādīt uz to, cik svarīgi ir pastiprināt cīņu pret noziedzību vides jomā.

Gala ziņojums par astoto savstarpējo izvērtējumu kārtu par tematu
"Eiropas politikas praktiskā īstenošana un darbība noziedzības pret vidi
novēršanas un apkarošanas jomā"

SATURA RĀDĪTĀJS

I. IEVADS.....	5
II. KOPSAVILKUMS.....	8
III. NACIONĀLĀ VIDES STRATĒGIJA.....	17
IV. STATISTIKA.....	21
V. PREVENTĪVAS DARBĪBAS	27
VI. STRUKTŪRAS – TIESU IESTĀDES	32
VII. STRUKTŪRAS – TIESĪBAIZSARDZĪBAS IESTĀDES	36
VIII. STRUKTŪRAS – CITAS IESTĀDES.....	40
IX. STRUKTŪRAS.....	45
– SADARBĪBA UN KOORDINĀCIJA VALSTS LĪMENĪ.....	45
X – APMĀCĪBA.....	50
XI – TIESISKIE ASPEKTI	55
XII – PROCESUĀLIE JAUTĀJUMI	60
XIII – STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA.....	67
XIV – SADARBĪBA STARP PUBLISKO UN PRIVĀTO SEKTORU	73
XV – NELIKUMĪGA ATKRITUMU TIRDZNIECĪBA.....	76
XVI – BĪSTAMO MATERIĀLU NELIKUMĪGA RAŽOŠANA VAI APSTRĀDE UN BĪSTAMO ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA	84

I. IEVADS

Pēc tam, kad tika pieņemta Vienotā rīcība 97/827/TI (1997. gada 5. decembris) ¹, ar ko izveido mehānismu, lai izvērtētu starptautisko saistību cīņai pret organizēto noziedzību piemērošanu un īstenošanu valstu līmenī, šajā ziņojumā ir mēģināts apkopot atziņas un ieteikumus un izdarīt secinājumus par savstarpējo izvērtējumu astoto kārtu.

Atbilstoši minētās Vienotās rīcības 2. pantam Vispārējo jautājumu, tostarp izvērtējuma, darba grupa (*GENVAL*) 2016. gada 14. decembrī nolēma, ka astotā savstarpējo izvērtējumu kārtā būtu jāvelta Eiropas politikas praktiskai īstenošanai un darbībai noziedzības pret vidi novēršanas un apkarošanas jomā.

Dalībvalstis atzinīgi novērtēja to, ka par astotās savstarpējo izvērtējumu kārtas tematu ir izvēlēta noziedzība pret vidi. Tomēr, tā kā noziedzīgi nodarījumi pret vidi ir ļoti daudzveidīgi, saskaņā ar *GENVAL* pieņemto lēmumu tika panākta vienošanās izvērtējumā koncentrēties uz tiem nodarījumiem, kuri dalībvalstu ieskatā pelna īpašu uzmanību. Tāpēc astotajā izvērtējumu kārtā tika iekļautas divas konkrētas jomas – atkritumu nelikumīga tirdzniecība un bīstamu materiālu nelikumīga ražošana vai apstrāde – un netika apskatīti citi noziedzīgi nodarījumi pret vidi, tādi kā nelikumīga tirdzniecība ar savvaļas dzīvniekiem un augiem, kokmateriāliem un zivīm un gaisa piesārņojums ².

¹ Vienotā rīcība 97/827/TI (1997. gada 5. decembris), OV L 344, 15.12.1997., 7.–9. lpp.

² Šajā galīgajā ziņojumā "noziedzība pret vidi" attiecas uz izvērtējuma tvērumu, kā to definējusi *GENVAL*.

Šāda pieeja ļāva padziļināti pievērsties juridiskajiem un darbības aspektiem, kas saistīti ar noziedzības apkarošanu vides jomā, pārrobežu sadarbību un sadarbību ar attiecīgajām ES aģentūrām.

Šajā sakarā īpaši jāņem vērā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/98/EK (2008. gada 19. novembris) par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu ³ (transponēšanas datums: 2010. gada 12. decembris), Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/99/EK (2008. gada 19. novembris) par vides krimināltiesisko aizsardzību ⁴ (transponēšanas datums: 2010. gada 26. decembris) un Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1013/2006 (2006. gada 14. jūnijs) par atkritumu sūtījumiem ⁵ (stāšanās spēkā: 2007. gada 12. jūlijs).

Turklāt Direktīva 2008/98/EK paredz, ka dalībvalstīm ir jāizveido atkritumu apsaimniekošanas plāni un līdz 2013. gada 12. decembrim bija jāizveido atkritumu rašanās novēršanas programmas. Šo programmu uzdevums ir izveidot koordinētu valsts līmeņa pieeju atkritumu rašanās novēršanai, nosakot mērķus un politiku un tiecoties ekonomisko izaugsmi nodalīt no ietekmes, kādu atkritumu radīšana atstāj uz vidi.

Organizējot astoto kārtu, tika arī sagatavota anketa, noteikta apmeklējumu secība un izvērtējuma komandās iekļauti novērotāji (*GENVAL* 2017. gada 5. maijā), kā arī izraudzīti eksperti, balstoties uz dalībvalstu ierosinājumiem. Ģenerālsekretariāts koordinēja misijas un sniedza atbalstu izvērtējuma komandu ekspertiem.

Pirmā izvērtēšanas misija notika Zviedrijā no 2017. gada 26. līdz 29. septembrim. Pēdējā izvērtēšanas misija notika Apvienotajā Karalistē no 2019. gada 25. februāra līdz 1. martam. Pēc katras no 28 izvērtēšanas misijām tika sagatavots detalizēts ziņojums par konkrēto dalībvalsti.

³ OV L 312, 22.11.2008., 3. lpp.

⁴ OV L 328, 6.12.2008., 28. lpp.

⁵ OV L 190, 12.7.2006., 1. lpp.

Šos izvērtēšanas ziņojumus pēc tam apsprieda un pieņēma *LEWP/COPEN* apvienotajā sastāvā ⁶. Lielākā daļa no tiem ir publiski pieejami Padomes tīmekļa vietnē.

Šajā dokumentā ir atspoguļoti secinājumi un ieteikumi, kas iekļauti iepriekš sagatavotajos konkrētajos ziņojumos par katru no dalībvalstīm ⁷. Tomēr jāpiebilst, ka izvērtēšanas ilguma dēļ ir iespējams, ka individuālie ziņojumi ne vienmēr pilnībā atspoguļo pašreizējo situāciju.

⁶ Zviedrija (ST 6540/18 REV1 DCL1), Francija (ST 6734/18 DCL1), Īrija (ST 7139/18 REV1 DCL1), Somija (ST 8430/18 REV1), Nīderlande (ST 8379/18 REV1), Itālija (ST 9815/18 REV1), Slovākija (ST 9816/18 REV1), Vācija (ST 11430/18 REV1), Beļģija (ST 11402/18 REV1), Dānija (ST 11621/18 REV1), Ungārija (ST 11585/18), Latvija (ST 11426/18 REV2), Grieķija (ST 14588/18 REV1), Čehijas Republika (ST 14129/18 REV1), Kipra (ST 14059/18 REV1), Polija (ST 15079/18 REV1), Spānija (ST 6601/19 REV1), Malta (ST 5518/19 REV1), Igaunija (ST 6767/19 REV1), Luksemburga (ST 7947/19 REV1), Slovēnija (ST 8065/19), Rumānija (ST 8783/19 REV1), Horvātija (ST 9178/19 REV1), Bulgārija (ST 9180/19 REV1), Portugāle (ST 9098/19), Lietuva (ST 10080/19), Austrija (ST 10079/19) un Apvienotā Karaliste (ST 10081/19).

⁷ Individuālie ziņojumi tika sagatavoti uzreiz pēc attiecīgo dalībvalstu apmeklējuma. Pēc tam var būt notikušas izmaiņas – piemēram, pabeigta tiesību aktu īstenošana –, kuras ziņojumos nebūtu atspoguļotas. Šādām izmaiņām vajadzētu būt atspoguļotām pēcpārbaudes ziņojumos, kas jāpagatavo 18 mēnešus pēc pieņemšanas. Laikā, kad ziņojumu apsprieda *LEWP/COPEN*, dalībvalstis bieži ziņoja par (gaidāmām) izmaiņām, kas veiktas, lai pievērstos individuālajā ziņojumā iekļautajiem ieteikumiem.

II. KOPSAVILKUMS

Ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītā noziedzība, ir sarežģīts un daudzšķautņains noziedzības veids, kas tādā vai citādā veidā un atšķirīgā apjomā pastāv visā Eiropas Savienībā. Izvērtējuma kontekstā šajā sakarā tika atkārtoti uzsvērts pastāvošais risks, ka atsevišķi noziedzīgi nodarījumi šajā jomā paliek neatklāti, jo šie noziegumi parasti nav pašsaprotami un biežāk ir "neredzami", tāpēc tiek atzīts, ka tā ir "kontroles noziedzība", kurai kā tādai ir jāpievēršas proaktīvi.

Izvērtējumā ir uzsvērts, ka, lai efektīvi novērstu un apkarotu ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzību, ir būtiski noteikt attiecīgās prioritātes, ieņemt daudzpusēju pieeju, iesaistot dažādas valstu iestādes, un nodrošināt, ka to centieni tiek efektīvi koordinēti, balstoties uz stratēģiski orientētu politiku.

Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu politiskā līmenī šīs noziedzības formas kopumā netiek uzskatītas par prioritāti un vairumam valstu nav visaptverošas nacionālās stratēģijas, kurā būtu izklāstītas attiecīgās prioritātes un iesaistītas visas attiecīgās iestādes. Tāpēc attiecīgajām dalībvalstīm ir doti ieteikumi pieņemt šādu stratēģiju, iespējams – vienā dokumentā, kam pievienots plāns tās īstenošanai.

Lielākajā daļā dalībvalstu statistikas dati par noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, ir nepietiekami, fragmentēti un balstīti uz vairākiem atsevišķiem statistikas avotiem, jo datus atsevišķi vāc katra no iestādēm, kas iesaistītas šo noziedzības veidu novēršanā un apkarošanā, bez savstarpējas sasaistes un integrācijas.

Tas, ka nav konsolidētu datu par paziņotajiem noziedzīgajiem nodarījumiem pret vidi, nozīmē, ka trūkst informācijas un analīzes par visu lietu plūsmu no administratīvajām iestādēm, policijas, prokuratūrām un tiesām. Līdz ar to nav iespējams gūt pārskatu par šīs noziedzības apjomu un attiecīgi pielāgot valsts pasākumus un rīcību.

Tāpēc dalībvalstīm ir ieteikts izstrādāt metodi, kā savākt sistemātiskus, uzticamus un aktuālus statistikas datus par to, cik paziņojumu, izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un notiesājošu spriedumu attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar atkritumiem. Tādā veidā būtu iespējams stratēģiski izvērtēt valstī esošo sistēmu noziedzīgu nodarījumu novēršanai un apkarošanai vides jomā, vieglāk novērtēt tās efektivitāti un noteikt prioritātes, pēc kurām šo jautājumu risināšanai piešķir resursus.

Dažās dalībvalstīs esošās datubāzes vai pārraudzības instrumenti informācijas pārvaldībai ir atzīti par labu praksi, tomēr tām ir dots ieteikums arī šādas informācijas un datu vākšanas sistēmas savstarpēji sasaistīt.

Tā kā nebija iespējams pārbaudīt kopējos datus par noziedzību pret vidi, konkrēti atkritumu jomā, lielākajā daļā gadījumu izvērtēšanas komandas nevarēja rūpīgi izvērtēt šo noziedzības veidu reālo apjomu un smagumu un izvērtēt saistītās vispārējās tendences attiecīgajās dalībvalstīs.

Lai vides aizsardzība kļūtu par prioritāti, ir jāizveido kompetento iestāžu, kuras nodarbojas ar vides lietām, organizatoriskā struktūra, un jāpiešķir tām pienācīgas pilnvaras pildīt savus uzdevumus, kā arī cilvēku un budžeta resursi.

Kopumā visās dalībvalstīs pastāv institucionālā struktūra vides noziedzības apkarošanai; dalībvalstīs šī struktūra ir izveidota līdzīgi, lai gan pastāv dažas atšķirības konkrētajā kompetenču sadalījumā starp vairākām iesaistītajām iestādēm un starp centrālajiem un vietējiem līmeņiem, kā arī attiecībā uz sistēmu vides, tostarp atkritumu jomas, tiesību aktu ievērošanas pārraudzībai un sodu piemērošanai par pārkāpumiem.

Savstarpējā izvērtēšanā tika secināts, ka vairākās dalībvalstīs šāda organizācija ir labi izveidota un visaptveroša un attiecīgo dienestu kompetences ir skaidras un labi sadalītas, savukārt citās dalībvalstīs organizatorisko struktūru vēl varētu uzlabot, lai valsts labāk spētu vērsties pret noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto.

Izvērtējumā tika arī uzsvērts, ka ir svarīgi nodrošināt visām kompetentajām valsts iestādēm, tostarp tiesu iestādēm, iespēju cieši sadarboties, lai radītu sinerģijas un stiprinātu valsts vides aizsardzības un izpildes nodrošināšanas sistēmas noturību šajā jomā.

Tas, kādā mērā ir institucionalizēta sadarbība starp attiecīgajām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas noziedzības pret vidi apkarošanā, starp dalībvalstīm atšķiras. Dažās šāda sadarbība notiek neformāli un *ad hoc* režīmā – šāda pieeja tomēr atsevišķos neparedzētos apstākļos var izrādīties nestabila, un jebkurā gadījumā rodas jautājums par zinātības nodošanu; citās dalībvalstīs pastāv formalizētāks un strukturētāks starpiestāžu satvars, kura pamatā bieži vien ir protokoli vai saprašanās memorandi, dažos gadījumos pastāv daudzdisciplināras platformas šādas sadarbības koordinēšanai – un to var uzskatīt par paraugpraksi, kas ļauj uzlabot prevencijas un izpildes panākšanas sistēmu efektivitāti.

Tā kā problēmas, kas saistītas ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, ir sarežģītas, un šai noziedzībai ir tehnisks raksturs, visām kompetentajām iestādēm gan centrālā, gan vietējā līmenī, kas iesaistītas šo noziedzības veidu apkarošanā, ir vajadzīgas augsta līmeņa juridiskās un tehniskās zināšanas.

Dažu izvērtēto dalībvalstu iestādes norādīja – tā kā ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītā noziedzība šo valstu jurisdikcijās ir nenozīmīga, tās neuzskata, ka vajadzētu izveidot specializētas struktūras šo noziedzības veidu novēršanai un apkarošanai.

Tomēr savstarpējo izvērtējumu kontekstā ir ticis atkārtoti uzsvērts, ka ir vajadzīga šajā jomā strādājošo amatpersonu specializācija augstā līmenī. Specializēti izmeklētāji ir vajadzīgi arī tāpēc, lai ņemtu vērā noziedzības pret vidi finansiālos un ekonomiskos aspektus, jo īpaši smagu noziedzīgu nodarījumu gadījumā.

Eiropas Savienībā kopumā attiecīgā personāla specializācijas līmenis adekvātāks ir vides iestādēs (ar dažiem izņēmumiem) un zināmā mērā arī policijā un muitā, lai gan atsevišķās dalībvalstīs situāciju vēl varētu uzlabot, jo tur specializēts personāls strādā ar noziedzību pret vidi tikai papildus citiem pienākumiem vai arī tikai centrālā, bet ne vietējā līmenī.

Turpretim tiesu iestādēs šāda specializācija bieži vien nav pietiekama. Lielākajā daļā dalībvalstu, pirmkārt, nav izveidotas specializētas tiesu iestāžu struktūras darbam ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, un, otrkārt, darbs konkrēti ar šīs jomas krimināllietām netiek uzdots specializētam prokuroram vai tiesnesim. Tomēr tas neizslēdz iespēju, ka prokurori un tiesneši *de facto* varētu būt ieguvuši konkrētas specializētas zināšanas darbā ar lietām par noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītiem noziegumiem. Attiecīgi ieteikumi ir tikuši adresēti vairākām dalībvalstīm, lai palielinātu tiesu iestāžu specializāciju šajā jomā.

Svarīga ir arī regulāra un plaša tālākizglītība gan karjeras sākumā, gan visā tās laikā, tostarp kopīga apmācība tiesībsardzības un tiesu iestādēm, lai iegūtu šādu specializāciju un zināšanas un lai nodrošinātu, ka attiecīgais personāls vienmēr ir lietas kursā par tiesību aktiem un procedūras prasībām šajā jomā, kas pastāvīgi attīstās. Šim procesam būtu jāietver arī dalība ES līmenī pieejamās mācību iespējās, piemēram, *CEPOL* un attiecīgos tīklos.

Dažās dalībvalstīs specializēti policijas dienesti vai vienības, kuru kompetencē ir noziedzība pret vidi, ietilpst valsts policijas ekonomisko un finanšu noziegumu departamentos, un tas tiek uzskatīts par paraugpraksi, jo noziedzīgi nodarījumi pret vidi galvenokārt tiek pastrādāti finansiāla ieguvuma dēļ un var prasīt finanšu izmeklēšanu.

Cits izvērtēšanā konstatētais trūkums ir tas, ka inspektoru un reāli veikto inspekciju, tostarp fizisko, skaits bieži vien ir nepietiekams, lai pienācīgi vērstos pret noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto.

Abi aspekti ir savā starpā saistīti, jo, ja trūkst cilvēkresursu, tad notiek maz pārbaužu (īpaši *ad hoc* pārbaužu un apvienotu vides un finanšu izmeklēšanu u. c.) un speciālu izmeklēšanu. Tāpēc ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistīti noziedzīgi nodarījumi diezgan bieži paliek neatklāti un dažkārt kriminālvajāšana šādu noziedzīgu nodarījumu lietās ir statistiski nenozīmīga. Tas var radīt iespaidu, ka šāda noziedzība nepastāv, tāpēc dalībvalstis necenšas stiprināt pārraudzības un izpildes panākšanas sistēmas, ar kurām vērstos pret šiem noziedzības veidiem. Visi šie faktori daudzās dalībvalstīs ir iemesls proaktīvas rīcības trūkumam.

Runājot konkrēti par preventīvām darbībām – dažas dalībvalstis ir paudušas uzskatu, ka šo noziedzības veidu novēršanai varētu pietikt ar tiesību aktiem, inspekcijām un prasībām pēc licences, tomēr citas dalībvalstis ir aktīvākas un iesaistās preventīvās programmās, informēšanas un izglītošanas kampaņās un citos pasākumos.

Visas dalībvalstis ir izveidojušas tiesisko regulējumu, ar kuru vēršas pret noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, regulējumā definējot attiecīgos nodarījumus un paredzot sankcijas. Tomēr, kā konstatēts izvērtēšanā, atsevišķās dalībvalstīs netiek pilnībā izmantots tiesībaizsardzības un krimināltiesību sistēmu potenciāls; dažos gadījumos, visticamāk, tas ir tāpēc, ka administratīvus procesus uzskata par mazāk problemātiskiem un efektīvākiem nekā tiesvedību. Tāpēc izvērtējuma kontekstā šīm dalībvalstīm ir ieteikts atkārtoti izvērtēt līdzsvaru starp administratīvo un krimināltiesisko pieeju šiem noziedzības veidiem.

Turklāt juridisku definīciju neesamības vai neskaidrības dēļ ne vienmēr ir skaidra atšķirība starp administratīvu un kriminālu sankciju sistēmām. Tāpēc izvērtējuma kontekstā attiecīgajām dalībvalstīm tika ieteikts uz skaidru iepriekš noteiktu kritēriju pamata precizēt atšķirību starp noziedzīgiem nodarījumiem un administratīviem pārkāpumiem, lai nerastos šaubas par to, cik smags ir noziedzīgais nodarījums pret vidi.

Vēl viena izvērtēšanā atklātā problēma ir saistīta ar zināmām grūtībām konkrētu jēdzienu interpretācijā un piemērošanā – tādu kā "kaitējums videi", "kaitējuma risks" un "kaitējuma apmērs", ko bieži vien katrā gadījumā atsevišķi interpretē prokurori. Tādēļ attiecīgajām dalībvalstīm tika ieteikts turpināt pārskatīt tiesību aktu un/vai pieņemt attiecīgas pamatnostādnes, lai atvieglotu šos uzdevumus.

Juridisko personu atbildību par noziedzīgiem nodarījumiem saistībā ar atkritumiem dalībvalstis ir paredzējušas dažādos veidos. Dažas no tām šajā ziņā paredz kriminālatbildību juridiskām personām. Citas paredz administratīvo atbildību. Atsevišķās dalībvalstīs, kurās ir paredzēti tikai korporatīvi naudas sodi, šādi naudas sodi tiek uzskatīti par nepietiekamiem.

Dažās dalībvalstīs ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā nav atļauts izmantot speciālus izmeklēšanas paņēmienus (tādus kā novērošana, iefiltrēšanās, telefonsarunu noklausīšanās u. c.), ja nav saiknes ar ekonomiskiem vai finanšu noziegumiem. Šīm dalībvalstīm ir ieteikts paredzēt šādu iespēju, ciktāl tā ir samērīga ar attiecīgo nodarījumu.

Ir uzsvērtas dažas grūtības saistībā ar pierādījumiem, tostarp administratīvu iestāžu iegūto pierādījumu pieļaujamība, jo uz tiem neattiecas piemērojami stingrie kriminālprocesa noteikumi un tāpēc tos ne vienmēr var izmantot tiesvedībā.

Nozīmīga loma vides aizsardzībā un prevencijas un informētības veicināšanas pasākumos ir privātajam sektoram, kura sadarbība ar tiesībaizsardzības iestādēm var dot svarīgu ieguldījumu, nododot informāciju par kaitējumu videi. Tomēr tas, kādā līmenī un formātā publiskais un privātais sektors sadarbojas, katrā dalībvalstī atšķiras; dažās sadarbība ir neformāla, citās pastāv formalizēts publiskā un privātā sektora partnerību satvars, kam pamatā bieži ir protokoli vai saprašanās memorandi. Izvērtējuma kontekstā dalībvalstīm, kurās vēl nav šādu strukturētu sadarbības formu, ir ieteikts tādas izveidot.

Runājot konkrēti par NVO, ne visās dalībvalstīs tās var piedalīties kriminālprocesā un būt par prasītāju; dažos gadījumos tās var vienīgi iesniegt sūdzības un veikt informēšanas un izglītošanas pasākumus, un atsevišķās dalībvalstīs NVO šajā jomā vispār nav nozīmīgas lomas.

Lai veicinātu to, ka iedzīvotāji ziņo par pārkāpumiem vides jomā, dažās dalībvalstīs kompetentās iestādes ir veikušas pasākumus, kas atvieglo šādu anonīmu ziņošanu, piemēram, ir ieviesti uzticības tālruņi, viedtālruņu aplikācijas vai tiešsaistes rīki.

Atšķiras policijas, muitas un tiesu iestāžu informētība un dalība tādu ES struktūru un tīklu un starptautisku forumu pasākumos, kas darbojas noziedzības pret vidi jomā, un dažkārt ir iespējams starptautisko sadarbību padarīt ciešāku un formalizētāku.

Dalībvalstis kopumā novērtē Eiropola, *Eurojust* un Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkla nodrošināto atbalstu un koordināciju, tomēr atsevišķos gadījumos sadarbību ar šīm struktūrām varētu vēl stiprināt, jo daļa dalībvalstu ne vienmēr pilnībā izmanto pakalpojumus un produktus, ko tās var nodrošināt.

Dalībvalstu sistēmu spēja novērst un atklāt nelikumīgus atkritumu sūtījumus pirmkārt ir atkarīga no tā, cik lielā mērā šis jautājums ir uzsvērts un noteikts par prioritāti, un to ietekmē dažādi faktori, piemēram, cilvēku un tehnisko resursu pieejamība, to specializācijas pakāpe, veikto inspekciju skaits, tas, cik efektīva ir valsts līmeņa sadarbība starp visām iesaistītajām iestādēm un starptautiskā sadarbība ar atkritumu izcelsmes un galamērķa valstīm, lai sekmētu to, ka atkritumi tiek atgriezti izcelsmes valstī un pienācīgi apsaimniekoti. Kopumā izvērtēšanā atklājās, ka daudzās dalībvalstīs ir iespējams uzlabot dažus no šiem aspektiem, tā palielinot valstu sistēmu spēju efektīvāk vērsties pret šiem noziedzības veidiem.

Dažās dalībvalstīs elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumus un nolietotus transportlīdzekļus uzskata par prioritārām atkritumu plūsmām un pakļauj speciālām inspekcijām un analīzei, kas ietver ne tikai dokumentu pārbaudi, bet arī fiziskas pārbaudes, tomēr ne visās dalībvalstīs ir paredzēti šādi pasākumi.

Dalībvalstis ir mudinātas uz noziedzīgiem nodarījumiem pret vidi un konkrēti uz nelikumīgiem atkritumu sūtījumiem raudzīties plašākā perspektīvā kā uz ekonomiskiem noziegumiem, ko nereti pastrādā organizēti noziedzīgi grupējumi, un ņemt vērā to ekonomiskos aspektus un finansiālo ietekmi uz dabas vidi un sabiedrību.

Runājot par bīstamu vielu ražošanu un darbībām ar tām – ar kurām saistītās nelikumīgās darbības var būtiski ietekmēt ne tikai vidi, bet arī sabiedrības veselību –, izvērtēšanā tika konstatēts, ka ir ārkārtīgi svarīgi nodrošināt pienācīgu saskaņotu reakciju uz ķīmisku, bioloģisku, radioloģisku un kodola materiālu radītajiem apdraudējumiem. Šajā sakarā izvērtēšanā tika uzsvērts, ka ir svarīgi nodrošināt pienācīgu kontroli un izmantot izlūkdatumus un risku novērtējumu un strukturētas sadarbības formas, lai stiprinātu dalībvalstu spējas atklāt pārkāpumus un panākt noteikumu izpildi šajā jomā.

Ņemot vērā minēto, katrā dalībvalstī atšķiras spēja īstenot sarežģīto un daudzus dalībniekus ietverošo uzdevumu – novērst un apkarot ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzību –, kas prasa pienācīgus cilvēkresursus un finanšu līdzekļus. Kopumā ir ieteicams šo jomu politiskā un stratēģiskā līmenī noteikt par augstāku prioritāti, lai tajā nodrošinātu efektīvu pārraudzības un izpildes panākšanas sistēmu.

Runājot vispārīgāk, turpmāki dalībvalstu centieni pilnībā izmantot valsts tiesībaizsardzības un krimināltiesību sistēmu potenciālu, vienā līmenī iesaistot visas ieinteresētās personas, efektīvi izmantojot visus pieejamos instrumentus un veicinot starptautisku sadarbību, varētu palīdzēt panākt, ka vides jautājumi visā ES un pārrobežu kontekstā tiek labāk pārvaldīti.

III. NACIONĀLĀ VIDES STRATĒGIJA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Izvērtēšanas laikā vairumā dalībvalstu nepastāvēja stratēģiska pieeja noziedzības pret vidi apkarošanai, un lielākajā daļā no tām nebija vienota stratēģiska dokumenta, kurā būtu noteikta valsts politika visaptverošai cīņai pret šo noziedzības veidu.

Tikai dažas dalībvalstis bija izstrādājušas vispārēju nacionālo vides stratēģiju, kurā centrālā līmenī noteikta valsts politika; šādas stratēģijas pieņemšana uzskatāma par paraugprakses piemēru, un pārējām dalībvalstīm vajadzētu tam sekot.

Tāpēc daudzos izvērtējuma ziņojumos eksperti ir uzsvēruši, ka ir vēlreiz jāizvērtē šā noziedzības veida prioritātes līmenis.

Dažās dalībvalstīs stratēģiski orientēti elementi ir izklāstīti vispārīgākā satvarā, kurā pievērsta uzmanība arī ar noziedzību vides jomā saistītiem aspektiem, vai vairākos konkrētos dokumentos – tādos kā rīcības plāni, valsts programmas vai projekti –, kuros noteikti valsts līmenī sasniedzamie mērķi un attiecīgajām valsts iestādēm piešķirtie uzdevumi. Šiem dokumentiem zināmā mērā var būt stratēģiska loma noziedzības pret vidi apkarošanā, tomēr dažos gadījumos tie tikai paredz vienīgi vides iestādēm, bet ne citām tiesībaizsardzības iestādēm veicamos uzdevumus.

Dalībvalstis ir pieņēmušas arī citus dokumentus atbilstoši ES tiesību aktiem par atkritumiem, piemēram, valsts atkritumu apsaimniekošanas plānus, kas ir ar Direktīvas 2008/98/EK par atkritumiem 28. pantu noteikta juridiska prasība un ietver virkni pasākumu ar atkritumiem saistītas noziedzības apkarošanas sakarā, un valsts vides inspekciju plānus, kas ir ar Regulas (EK) Nr. 1013/2006, kura grozīta ar Regulu (ES) Nr. 660/2014, (Regula par atkritumu sūtījumiem) 50. pantu noteikta juridiska prasība un kas reglamentē atkritumu pārrobežu sūtījumu inspekcijas un pārbaudes.

Tomēr, pat ja šajos dokumentos ir noteikti konkrēti atkritumu pārraudzības noteikumu ievērošanas un atkritumu sūtījumu kontroles aspekti, kas attiecas uz konkrētiem mērķiem un to sasniegšanai veicamiem pasākumiem un darbībām, kā arī kompetento iestāžu attiecīgie uzdevumi šajā sakarā, tie ir daļa no konkrētu nozaru politikas un neveido vispārēju nacionālo stratēģiju noziedzības pret vidi apkarošanai.

Dažās dalībvalstīs stratēģisko pieeju noziedzībai pret vidi atbalsta tas, ka ir izveidotas struktūras vai vienības ar koordinētām funkcijām nacionālās vides stratēģijas īstenošanai, nodrošinot, ka valsts politika šā noziedzības veida apkarošanai ir vispārēji saskaņota, – to var uzskatīt par labu praksi, ko pārējām dalībvalstīm vajadzētu pārņemt.

Kopumā stratēģiskas pieejas neesamība draud ar to, ka šā noziedzības veida apkarošanā nav vienotības. Tas ir vēl uzskatāmāk tajās dalībvalstīs, kurās kompetence vides jautājumos ir ļoti fragmentēta un tāpēc stratēģiska pieeja, kurā politiskā līmenī iesaistītas visas varas iestādes, būtu vēl nozīmīgāka.

Līdz ar to izvērtēšanas kontekstā ir vairākkārt uzsvērts, ka ir vajadzīga stratēģiski orientēta vispārēja pieeja ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītās noziedzības novēršanai un apkarošanai, kas ietvertu pārraudzību un tiesībaizsardzības pasākumus.

Tāpēc tika norādīts, ka ar prevenciju un pārvaldību saistīti dokumenti un plāni būtu jāatbalsta ar nacionālo stratēģiju, kurā būtu izklāstītas valsts politiskā un administratīvā līmeņa prioritātes šajā jomā, balstoties uz vides jomas noziedzības vispārēju valsts līmeņa analīzi, lai izveidotu saskaņotu satvaru visu noziedzības veidu apkarošanai šajā jomā.

Koordinēta nacionālā stratēģija ļautu izveidot formalizētāku satvaru valsts politikai un sadarbībai stratēģiskā līmenī un līdz ar to uzlabot noziedzības pret vidi prevenciju, atklāšanu un apkarošanu valstu līmenī un visā Eiropas Savienībā.

Stratēģiska pieeja arī palīdzētu noteikt valsts prioritātes attiecībā uz izpēti, izmeklēšanu un kriminālvajāšanu šajā jomā, precizēt visu attiecīgo dalībnieku uzdevumus un atbildību un nodrošināt, ka tie visi ir specializēti un apmācīti un efektīvi sadarbojas. Panākot efektīvāku noteikumu izpildi vides jomā, tas palīdzētu vērsties pret noziedzīgiem nodarījumiem un attiecīgo tiesību aktu neievērošanu.

Izvērtēšanas laikā nevienā no izvērtētajām dalībvalstīm nebija speciālu budžeta piešķirumu noziedzības pret vidi novēršanai vai apkarošanai. Tomēr šķiet, ka tam nav bijis negatīvas ietekmes, jo dalībvalstīm izdodas uzdevumiem šajā jomā izmantot vispārējo tiesībaizsardzībai paredzēto budžetu vai ES finansējumu.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis, kas vēl nav pieņēmušas nacionālo stratēģiju noziedzības pret vidi apkarošanai, tiek mudinātas to pēc iespējas drīz izdarīt, kā arī apsvērt iespēju pieņemt rīcības plānu šādas stratēģijas īstenošanai, lai uzlabotu attiecīgo pasākumu vispārējo konsekvenci un saskaņotību šajā jomā.*
- *Stratēģijā būtu jāiezmē valsts politikas mērķi un prioritātes attiecībā uz noziedzību šajā jomā un skaidri jānosaka visu šā noziedzības veida apkarošanā iesaistīto kompetento iestāžu uzdevumi un atbildība un to sadarbības veidi, vajadzīgie resursi un procedūras un mehānismi regulārai sasniegto rezultātu pārraudzībai.*
- *Dalībvalstis tiek arī mudinātas minētās stratēģijas īstenošanas koordinējošās funkcijas piešķirt vienai struktūrai vai vienībai vai kooperatīvai struktūrai un nodrošināt stratēģijas regulāru atjaunināšanu un pārskatīšanu, izmantojot uz riska analīzi balstītu pieeju, lai ņemtu vērā aktuālo notikumu attīstību un tendences, kā arī attiecīgus ar noziedzību pret vidi saistītus apdraudējumus.*

IV. STATISTIKA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Viens no galvenajiem trūkumiem, kas lielākajā daļā dalībvalstu tika konstatēti astotajā savstarpējo izvērtējumu kārtā, ir saistīts ar bažām par to, vai administratīvās, tiesībsardzības un tiesu iestādes ievāc pilnīgus, uzticamus un aktuālus statistikas datus par noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, tādos aspektos kā kontrole, izmeklēšana un turpmāki pasākumi pēc vides noteikumu pārkāpumu lietām.

Dati, ko dalībvalstis sniedza savstarpējās izvērtēšanas kontekstā, daudzos gadījumos ir nepilnīgi, dažkārt neietver visus noziedzības veidus vides jomā un nav pietiekami detalizēti, bieži vien nav sadalīti pa konkrētiem noziedzīgu nodarījumu pret vidi veidiem un līdz ar to neparāda, cik liela daļa no tiem ir saistīti ar atkritumiem, kā arī nenorāda pārkāpēju skaitu. Dažās dalībvalstīs visas attiecīgās struktūras ievāc vides statistikas datus, bet tie netiek centralizēti apstrādāti, citos gadījumos ne visas iestādes, kas iesaistītas noziedzības pret vidi apkarošanā, apkopo attiecīgos statistikas datus.

Turklāt paziņotie statistikas dati bieži vien neietver visas administratīvo un kriminālprocesu stadijas, tāpēc no tiem ir neiespējami izdarīt secinājumus par konkrētu lietu un procesu virzību un rezultātu. Dažos gadījumos statistikas dati parāda kriminālvajāšanas gadījumu skaitu, bet neietver informāciju par to, cik gadījumos ir izbeigta izmeklēšana vai pieņemts notiesājošs spriedums, tāpēc ir neiespējami salīdzināt izmeklēto lietu skaitu ar kriminālvajāšanai pakļauto un notiesāto personu skaitu.

Jāuzsver, ka visaptverošiem statistikas datiem būtu jāietver visi nodarījumi vides jomā – gan noziedzīgi, gan nenozīmīgi nodarījumi – visās procesa stadijās: administratīvas inspekcijas, kriminālizmeklēšana, kriminālvajāšana, tiesa.

Cita starpā tie varētu ietvert šādus datus: noziedzīgā nodarījuma veids un konkrētais izmeklēšanas pasākums, ziņoto pārkāpumu skaits, veikto izmeklēšanu skaits, lēmumu skaits neizmeklēt konkrētus noziedzīgu nodarījumu pret vidi veidus, kriminālvajāšanu un notiesājošu spriedumu skaits, sankcijas, administratīvie pārkāpumi un piemērotie naudas sodi, cietušo skaits, cietušo sūdzību skaits, pārrobežu lietu skaits, savstarpējas tiesiskās palīdzības un Eiropas izmeklēšanas rīkojumu iznākums un procedūras ilgums.

Nevienā dalībvalstī nav vienas galvenās iestādes, kas centrālā līmenī pārvaldītu un koordinētu statistikas datus, un lielākajā to daļā netiek centralizēti vākti statistikas dati par noziedzību, kas saistīta ar atkritumiem. Šādi dati gan pastāv, bet tos glabā atsevišķi katra valsts iestāde pati savā sistēmā, un iestādes ar tiem savā starpā neapmainās un neizmanto tos veiktā darba kvantificēšanai vai padziļinātai analīzei. Turklāt statistikas sistēmas ir cita no citas neatkarīgas, katrā iestādē tās bieži vien ir ļoti atšķirīgas, un tajās tiek izmantoti atšķirīgi kritēriji un/vai atšķirīgas datubāzes.

Dažās dalībvalstīs pastāv labi izstrādāti informācijas pārvaldības un datu vākšanas rīki visas attiecīgās informācijas reģistrēšanai un ziņošanai vides jomā, kas ir pieejami visām kompetentajām iestādēm, kuras iesaistītas noziedzības pret vidi novēršanā un apkarošanā, kā arī ierobežotā veidā pieejami sabiedrībai; izvērtēšanas komandas to uzskatīja par labu praksi. Tomēr pat šajos gadījumos dažādām iestādēm ir savas datu vākšanas sistēmas, kas nav savā starpā savietojamas; līdz ar to vēl ir iespējams uzlabot saiknes starp esošajām sistēmām un informācijas salīdzināšanu un analīzi iestāžu starpā.

Tikai dažās dalībvalstīs šobrīd tiek īstenotas iniciatīvas vai pastāv plāni par iespēju izveidot kopīgas platformas, kurās apkopotu dažādu iestāžu statistikas datus par noziedzību pret vidi, vai ieviest prasību šādus datus paziņot vienai valsts iestādei.

Pastāvot vairākiem atsevišķiem statistikas datu avotiem un bez centralizētas datubāzes par noziedzību pret vidi vai vismaz savstarpēji sasaistītiem un integrētiem statistikas datiem, nav pieejami vispārēji konsolidēti skaitļi par šajā jomā paziņotajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un nav analīzes par visu datu kopumu.

Līdz ar to trūkst informācijas par kopējo lietu plūsmu no administratīvajām iestādēm, policijas, prokuratūrām un tiesām, un nav iespējams vienā statistikas datu sistēmā izsekot noziedzīgiem nodarījumiem pret vidi, lai gūtu vispārēju pārskatu par šo noziedzības veidu.

Saskanīgu statistikas datu trūkums ir drauds visu noziedzības pret vidi apkarošanā iesaistīto pušu veiktā darba vispārējai novērtēšanai, un tas var arī apgrūtināt valdību lēmumu pieņemšanas procesu šajā jomā.

Lai atvieglotu piekļuvi informācijai un lai dažādo iestāžu savāktos datus varētu salīdzināt un analizēt, ir svarīgi panākt centralizētu un integrētu pieeju visu vides statistikas datu visaptverošai, sistemātiskai un uzticamai vākšanai, iespējams, izveidojot centralizētu datubāzi un/vai centrālu iestādi, kas atbildētu par attiecīgo datu pārvaldību.

No vienas puses, tas ļautu veikt detalizētu analīzi un gūt ieskatu jaunu tendenču apmērā un notikumu attīstībā šajā jomā, un attiecīgi gūt reālistisku kopainu par šā augošā noziedzības veida apmēru.

No otras puses, tas palīdzētu dalīties ar informāciju un veikt risku novērtēšanu un analīzi, kā arī izvērtēt valsts tiesību sistēmas un izpildes panākšanas sistēmas efektivitāti vides jomā, lai pieņemtu vai pēc vajadzības attiecīgi pielāgotu pienācīgus preventīvus pasākumus un pēcpasākumus noziedzīgu darbību apkarošanai šajā jomā.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas izstrādāt centralizētu un integrētu pieeju tam, kā katra kompetentā iestāde vāc sistemātiskus, uzticamus un aktuālus statistikas datus par noziedzību vides, tostarp atkritumu jomā, lai attiecīgo informāciju varētu konsekventi un saskaņoti salīdzināt un analizēt iestāžu starpā⁸.*
- *Šiem statistikas datiem būtu jāietver visi paziņotie nodarījumi pret vidi un visas attiecīgo kriminālprocesu un administratīvo procesu stadijas, kā arī atsevišķi dati par noziedzību, kas saistīta ar atkritumiem, kā arī metadatu klasteri un analīze, un tie būtu jādara pieejami visām attiecīgajām ieinteresētajām personām.*
- *Dalībvalstīm būtu jāizmanto pieejamie statistikas dati par noziedzību pret vidi, lai izstrādātu visaptverošus uz vides risku balstītus novērtējumus un veiktu stratēģisku izvērtēšanu ar mērķi novērtēt savu sistēmu efektivitāti un vajadzības gadījumā tās pielāgot, lai varētu efektīvāk apkarot šo noziedzības veidu.*

⁸ Vairākas dalībvalstis ir paudušas bažas attiecībā uz šo ieteikumu, cita starpā uzsverot, ka tā ieviešana prasītu ievērojamus resursus un ka statistikas datu sasaistīšana varētu būt sarežģīta.

- *Dalībvalstis tiek mudinātas uzlabot ar noziedzību pret vidi saistītas informācijas kanālus starp kompetentajām iestādēm, apsverot iespēju izveidot centralizētu datubāzi vai nodrošinot esošo datubāzu savienošanu un savietojamību, kā arī izraudzīties vienu centrālo iestādi, kas būtu atbildīga par attiecīgo datu pārvaldību.*

V. PREVENTĪVAS DARBĪBAS

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Vislabākais paņēmiens, kā novērst pārkāpumus vides jomā, ir stiprināt preventīvos pasākumus šajā jomā. Tomēr efektīvas preventīvas darbības ir sarežģīts un daudzus dalībniekus ietverošs komponents cīņā pret noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto.

Kopumā šos noziedzības veidus novērš ar regulējuma satvaru un pastāvīgu uzraudzību: vispārējo preventīvo funkciju šajā jomā nodrošina tiesību aktu īstenošana un sodi, regulāras iepriekš paziņotas un nepaziņotas pārbaudes uz vietas un prasības, kas noteiktas atļauju un licenču piešķiršanai.

Konkrēti, atļaujas ekspluatēt iekārtas un vākt vai transportēt atkritumus, kā arī pienākums deklarēt atkritumu plūsmas un sniegt citu ar vidi saistītu informāciju paredz skaidrus darbības nosacījumus, lai aizsargātu vidi un samazinātu krāpšanas risku.

Turklāt noziedzības novēršanai vides jomā palīdz arī valstu tiesību akti, ar kuriem transponēta Direktīva 2004/35/EK (2004. gada 21. aprīlis) par atbildību vides jomā attiecībā uz videi nodarītā kaitējuma novēršanu un atlīdzināšanu, jo īpaši tās pamatā esošais princips "piesārņotājs maksā".

Arī valstu normatīvie akti par atkritumiem, kuros paredzētas pārraudzības prasības pienācīgai un drošai atkritumu likvidēšanai, var netieši palīdzēt novērst noziedzību vides jomā, tostarp ar atkritumiem saistīto noziedzību.

Izņemot šos apsvērumus, dalībvalstu pieejas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības novēršanai ievērojami atšķiras. Dažās dalībvalstīs valda uzskats, ka krimināltiesību un administratīvo tiesību principi un normas un saistītie sodi par nodarījumiem vides jomā apvienojumā ar vides jomas licenču un inspekciju sistēmu, ko arī uzskata par noziedzības pret vidi novēršanas mehānismu, ir pietiekami, lai atturētu no noziedzības šajā jomā un to novērstu. Tāpēc minētajās dalībvalstīs vai nu vispār nav, vai nepietiek konkrētu valsts programmu vai projektu, tiesību aktu vai sabiedrības informēšanas iniciatīvu, kuru mērķis būtu konkrēti vērsties pret noziedzību vides, tostarp atkritumu, jomā.

Dažas dalībvalstis atkritumu apsaimniekošanas plānos un atkritumu rašanās novēršanas programmās, kas ir ar Direktīvu 2008/98/EK noteikta juridiska prasība, ir paredzējušas uz iedzīvotājiem vai vides jomas operatoriem vērstas preventīvas darbības.

Tomēr šo programmu galvenais mērķis ir izklāstīt saskaņotu valsts pieeju atkritumu rašanās novēršanai un atkritumu radīšanai, konkrēti nepievēršoties ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītai noziedzībai. Izvērtēšanas kontekstā šajā sakarā tika uzsvērts, ka būtu lietderīgi šādus plānus atbalstīt ar pārraudzības un tiesībaizsardzības darbību plānu, kas vērsti uz tiem, kuri neievēro atkritumu rašanās novēršanas un apsaimniekošanas pasākumus.

Citām dalībvalstīm ir aktīvāka pieeja ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības novēršanā, un tās jau aktīvi darbojas šajā jomā, izmantojot, piemēram, tādas iniciatīvas kā preventīvas programmas un informēšanas un izglītošanas un izpratnes veicināšanas kampaņas, kas vērstas uz skolām, vietējām kopienām, konkrētām grupām un privāto sektoru, īpaši uz atkritumu apsaimniekošanas operatoriem.

Tomēr jāuzsver, ka šādas preventīvas darbības visbiežāk tiek organizētas plašākā vides aizsardzības un izglītības kontekstā. Lai gan minēto darbību pozitīvā ietekme ir acīmredzama, jo tās veicina likumpaklausīgu uzvedību un vides aizsardzību, tomēr jānorāda arī, ka tās nav konkrēti paredzētas tam, lai novērstu ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzību.

Turklāt vides un tiesībaizsardzības publisko iestāžu iesaistes līmenis šajā jomā visā ES ir ievērojami atšķirīgs. Dažās dalībvalstīs tiek organizēts plašs klāsts preventīvo pasākumu, kas paredzēti dažādām sabiedrības daļām, un tas ir uzskatāms par paraugprakses piemēru; savukārt dažas citas dalībvalstis ir gājušas vēl tālāk un savos tiesību aktos paredzējušas konkrētus noteikumus šāda veida noziegumu apkarošanai, piemēram, aizliegušas skaidras naudas maksājumus tirdzniecībā ar atkritumiem vai izveidojušas obligātu reģistru atkritumu radītājiem vai apsaimniekošanas operatoriem. Citās dalībvalstīs vēl ir iespējami uzlabojumi, turpinot veicināt šādas darbības un pasākumus.

Arī privātā sektora iesaistes pakāpes ar atkritumiem saistītas noziedzības novēršanā atšķiras, jo dažās dalībvalstīs šāda sadarbība nepastāv vai ir nepietiekama, savukārt citās privātais sektors ir aktīvi iesaistīts, cita starpā veicot informēšanas darbības, vai arī pastāv sadarbības formas, lai gan bieži vien vēl ir iespējami uzlabojumi.

Arī iedzīvotāju izpratne par vidi dalībvalstīs atšķiras. Dažās dalībvalstīs – galvenokārt tajās, kur pastāv vides aizsardzības tradīcija, – iedzīvotāji parasti ziņo par iespējamiem noziedzīgiem nodarījumiem pret vidi, ja par tādiem uzzina. Lai veicinātu šādu iedzīvotāju rīcību, dažas dalībvalstis izmanto uzticības tālruņus, viedtālruņu aplikācijas vai ziņošanas iespēju kompetento iestāžu tīmekļa vietnēs, un šo iespēju izmantošanai nav jāatklāj ziņotāja identitāte, līdz ar to tiek veicināts tas, ka sabiedrība ziņo par iespējamiem nodarījumiem.

Arī NVO var būt nozīmīga loma ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības novēršanā, cita starpā sniedzot informāciju un datus tiesībaizsardzības iestādēm, bet arī šajā ziņā situācija dalībvalstīs atšķiras. Dažās dalībvalstīs publiskās iestādes sadarbojas ar NVO un/vai nodrošina tām atbalstu un/vai finansējumu darbībām šajā jomā, savukārt citās dalībvalstīs sadarbība ar NVO un/vai atbalsts tām nepastāv vai nav pietiekams.

Izvērtēšanā tika uzsvērts, ka sabiedrības informēšanas kampaņas saistībā ar noziedzību atkritumu jomā var dot tādus ieguvumus kā veicināt likumpaklausīgu uzvedību un panākt, ka regulētie operatori labāk ievēro noteikumus un/vai sabiedrība ziņo par iespējamiem nodarījumiem, – tas viss palīdz labāk novērst ar atkritumiem saistītu noziedzību.

Lietderīgas šķiet arī informēšanas kampaņas, kas vērstas uz konkrētām riska grupām, riskantu uzvedību un ar augstu risku saistītām atkritumu plūsmām; šādā kontekstā īpaši svarīgi ir izglītot bērnus.

Tika arī uzsvērts, ka, publicējot informāciju par kaitējumu, ko rada nodarījumi vides jomā, un par sekmīgām lietām, varētu būt iespējams uzlabot uzticēšanos publiskajām iestādēm un mudināt iedzīvotājus aktīvāk ziņot par nodarījumiem, jo sabiedrība apzinātos, ka iestādes pienācīgi reaģē uz sūdzībām.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītās noziedzības novēršanu noteikt par prioritāti un šajā nolūkā izmantot vai tālāk izstrādāt plašu darbību un programmu klāstu, kas būtu vērstas gan uz sabiedrību, gan uz privāto sektoru.*
- *Dalībvalstis tiek īpaši mudinātas regulāri veikt sabiedrības informēšanas, izglītošanas un izpratnes veidošanas kampaņas, kuru mērķis ir novērst ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzību, cita starpā tās vēršot uz konkrētām riska grupām (jo īpaši bērniem) un uz riskantu uzvedību un ar augstu risku saistītām atkritumu plūsmām.*
- *Dalībvalstis tiek arī aicinātas apsvērt iespēju izveidot speciālus kontaktpunktus ziņošanai par noziegumiem pret vidi, lai mudinātu iedzīvotājus informēt kompetentās iestādes par iespējamiem nodarījumiem vides jomā.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas veicināt sadarbību ar privāto sektoru, tostarp ar NVO, attiecībā uz tādas noziedzības novēršanu, kas saistīta ar vidi, tostarp ar atkritumiem.*

VI. STRUKTŪRAS – TIESU IESTĀDES

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Tiesu iestāžu struktūra un organizācija dalībvalstīs atšķiras, tostarp saistībā ar to, kurām struktūrām ir kompetence nodarboties ar noziedzīgu nodarījumu lietām vides, tostarp atkritumu, jomā.

Vides tiesību specifikas dēļ un tādēļ, ka vides jomā ir sarežģīti atklāt noteikumu neievērošanu, sekmīga izmeklēšana, kriminālvajāšana un notiesāšana ar vidi saistītas noziedzības lietās lielā mērā ir atkarīga no tā, cik prasmīgas un pieredzējušas ir iestādes, kuru ziņā ir izmeklēšana un iztiesāšana. Tādēļ ir ārkārtīgi svarīgi, lai tiesu iestāžu personālam būtu augsts izpratnes un specializētu zināšanu līmenis šajā jomā.

Tomēr, kā konstatēts savstarpējā izvērtēšanā, tiesu iestāžu specializācijas un speciālo zināšanu līmenis par noziedzību vides jomā bieži vien nav apmierinošs. Daudzās dalībvalstīs nepastāv oficiālas specializētas struktūras vai prokurori, kas specializētos ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītā noziedzībā, ar kuru visbiežāk strādā nespecializētas prokuratūras. Tomēr dažu dalībvalstu prokuratūrās ir specializējušies prokurori vai specializēti dienesti, kas nodarbojas ar noziedzību vides jomā, tostarp ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar atkritumiem.

Dažās dalībvalstīs par darbu ar šādiem noziedzīgiem nodarījumiem parasti *de facto* atbild prokurori un tiesneši, kuri ir apmācīti vai kuriem ir vienīgi ikdienas darbā iegūta specializēta pieredze un personīga ieinteresētība. Tomēr daudzos gadījumos tas notiek diezgan ierobežoti, jo ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziegumu skaits ir mazs; ar to nevar nodrošināt nepārtrauktību un to nevar uzskatīt par ilgtermiņa risinājumu.

Dažās dalībvalstīs pastāv noziedzībā pret vidi specializētu prokuroru nacionālie tīkli, ko var uzskatīt par labu praksi, jo tas dod iespēju apmainīties ar zināšanām un pieredzi un atvieglot labas prakses izplatīšanu starp praktiķiem, tādā veidā palīdzot tiesu sistēmā uzlabot informētību par jautājumiem, kas saistīti ar noziedzību pret vidi.

Tāpēc izvērtēšanas kontekstā ir uzsvērts, ka, lai izmeklēšanas un tiesvedības būtu sekmīgas, ļoti svarīga ir prokuroru specializācija noziedzībā pret vidi, jo viņu veiktais faktu izvērtējums pašā lietas sākumā var būt izšķirošs. Viņiem vajadzīgas arī zināšanas par to, kā veidot lietu, jo viņiem ir iepriekšējā izmeklēšanā jāvirza policijas darbs un jākoordinē citu iestāžu darbības, kā arī jāuzrauga pierādījumu iegūšana.

Specializācijas trūkumam vēl lielāka nozīme ir tiesnešu darbā. Gandrīz nevienā dalībvalstī krimināltiesās nav speciālu palātu vai tiesnešu, kas atbildētu par noziegumu pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, izskatīšanu un izspriešanu. Tikai tajās valstīs, kurās tiesas izskata daudz ar vidi saistītas noziedzības lietas, tiesnešiem ir iespēja iegūt pieredzi šajā jomā. Tomēr daudzās dalībvalstīs tiesas ne vienmēr spēj tikt galā ar lieliem vides un atkritumu jomas procesiem, jo trūkst gan tiesnešu specializācijas, gan personāla.

Ja tiesnešiem, kuriem jāstrādā ar visnozīmīgākajām vides jomas noziedzības lietām, nav speciālu zināšanu šajā jomā, ir ļoti iespējams, ka viņi nenovērtē pierādījumu iespējamo sarežģītību un tiesas sēdēm vajadzīgo laiku salīdzinājumā ar parastām lietām.

Tomēr tas neizslēdz iespēju, ka prokurori un tiesneši *de facto* varētu būt ieguvuši konkrētas specializētas zināšanas darbā ar lietām, kas saistītas ar noziedzību vides, tostarp atkritumu, jomā.

Ir atzīts, ka ir vajadzīga lielāka krimināllietu tiesnešu specializācija noziedzībā pret vidi vispār un konkrēti ar atkritumiem saistītā noziedzībā, jo tā tiktu palielināta valstu sistēmu noturība darbā ar vides jomas lietām. Būtu jāatgādina arī, ka vajadzība pēc vides jomas noziedzībā specializētiem tiesnešiem ir uzsvērta arī Padomes 2016. gada 8. decembra secinājumos par noziegumu pret vidi apkarošanu.

To varētu panākt ar dažādiem pasākumiem, piemēram, nodrošinot vairāk mācību par noziedzību pret vidi, izveidojot speciālas struktūras un tiesnešiem piedaloties starptautiskos forumos.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstīm vajadzētu veikt pienācīgus pasākumus, lai panāktu vai palielinātu prokuroru un tiesnešu specializācijas līmeni ar mērķi nodrošināt efektīvu kriminālvajāšanu un sodīšanu par noziedzīgiem nodarījumiem pret vidi.*
- *Minētajā nolūkā tām būtu jāapsver iespējas izveidot specializētas struktūras vai vienības un/vai norīkot šādas specializācijas prokurorus un tiesnešus ar labu izpratni un zināšanām par šo sarežģīto noziedzības jomu, un nodrošināt viņiem pastāvīgu specializētu apmācību par noziedzību vides, tostarp atkritumu, jomā, šo jomu tiesību aktiem un saistītajiem noziegumiem.*
- *Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja valsts līmenī izveidot noziedzībā pret vidi specializētu prokuroru un tiesnešu tīklus, lai palīdzētu viņiem apmainīties ar pieredzi un sniegt savstarpēju atbalstu, kas uzlabotu šā noziedzības veida apkarošanas efektivitāti.*

VII. STRUKTŪRAS – TIESĪBAIZSARDZĪBAS IESTĀDES

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Efektīva organizācija, starptautiska integrācija un profesionāla kompetence, tostarp labas zināšanas un specializācija tiesībaizsardzības iestādēs, kuru kompetencē ir ar vidi, tostarp atkritumiem, saistīta noziedzība, kā arī efektīva izmeklēšana ir galvenie elementi šā sarežģītā un komplicētā noziedzības veida efektīvā apkarošanā.

Šo noziedzības veidu izmeklēšanā nozīmīga loma ir dalībvalstu policijas iestādēm – izņemot tās dalībvalstis, kurās policija, šķiet, nav pietiekami aktīva un/vai ar atkritumiem saistītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā iesaistās tikai tad, kad to lūdz vides iestādes, vai arī to dara ar to atbalstu.

Tiesībaizsardzības iestāžu struktūra un organizācija dalībvalstīs ir ļoti dažāda – atšķiras gan tas, kurai struktūrai ir kompetence par noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, gan tas, kāds ir specializācijas līmenis vides jautājumos.

Lai varētu efektīvi cīnīties pret šo sarežģīto un komplicēto noziedzības veidu, ir arī svarīgi, lai tiesībaizsardzības iestādēm būtu augsts zināšanu un specializācijas līmenis – to pašu iemeslu dēļ, kas jau minēti tiesu iestāžu sakarā. Izvērtēšana kopumā parādīja, ka tiesībaizsardzības iestādēs specializācijas pakāpe ir augstāka nekā tiesu iestādēs.

Dažas dalībvalstis tiesībsardzības iestādēs ir izveidojušas specializētus centrālus dienestus darbam ar noziedzību pret vidi, kuri dažkārt atbalsta vietējās iestādes vai koordinē noziegumu pret vidi izmeklēšanā visā valstī un sinerģijas starp dažādiem darba līmeņiem ar augstu specializācijas līmeni. Tas arī atvieglo saziņu starp policiju un prokuroriem. Dažās dalībvalstīs pastāv arī decentralizētas specializētas vienības vietējā un/vai reģionālā līmenī, kas izmeklē tieši noziedzīgus nodarījumus pret vidi.

Tas, ka pastāv šādi specializēti izmeklēšanas dienesti vai vienības un policijas izmeklētāji un komandas, kas strādā ar vides lietām, ir uzskatāms par labu praksi. Citās dalībvalstīs šādi specializēti policijas dienesti/vienības nepastāv un/vai arī valsts policijā vai nu nav specializācijas noziedzībā pret vidi, vai arī tā ir tikai daļēja – specializēts personāls strādā ar noziegumiem pret vidi tikai papildus citiem pienākumiem vai arī tikai centrālā, bet ne vietējā līmenī.

Izvērtēšanā tika uzsvērts, ka, policijas spēkos izveidojot specializētas kompetentas vienības, tiktu uzlabota spēja efektīvāk izmeklēt ar atkritumiem saistītus noziedzīgus nodarījumus, īpaši smagu organizēto noziedzību. Tas, cik svarīgs ir šis jautājums, ir uzsvērts arī Padomes 2016. gada 8. decembra secinājumos par noziegumu pret vidi apkarošanu.

Dažās dalībvalstīs centralizēti dienesti, kas specializējas noziedzībā pret vidi, ietilpst valsts policijas ekonomisko un finanšu noziegumu departamentos, kuru sastāvā ir arī par finanšu noziegumu apkarošanu atbildīgie dienesti, vai arī noziedzīgu nodarījumu pret vidi izmeklēšana tiek uzticēta policijas ekonomisko noziegumu dienestiem.

Noziegumi pret vidi galvenokārt tiek pastrādāti finansiāla ieguvuma dēļ, tāpēc no organizatoriskā viedokļa šīs struktūras un organizatoriskie pasākumi ir labi piemēroti tam, lai pienācīgi pievērstos finanšu aspektiem noziedzības pret vidi izmeklēšanā, un šīs pieejas var uzskatīt par paraugpraksi.

Dažās dalībvalstīs policijas darbinieku skaits, kuriem uzdots darbs ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, nav pietiekams, tāpēc policija nevar proaktīvi meklēt šos noziedzības veidus, kas bieži vien ir slēpti.

Ar vidi, tostarp atkritumiem, saistītas noziedzības apkarošanā ir iesaistīti arī muitas dienesti, veicot savus uzdevumus preču pārrobežu sūtījumu kontrolē, īpaši attiecībā uz atkritumu pārrobežu sūtījumiem. Kopumā šķiet, ka muitas dienesti dalībvalstīs ir labi izveidoti un organizēti un šos uzdevumus un risku analīzi veic apmierinoši; tomēr dažos gadījumos, šķiet, tām nav vajadzīgo zināšanu darbam ar nelikumīgiem atkritumu sūtījumiem un konkrētiem ar atkritumiem saistītiem jautājumiem (jo to kompetences joma ir galvenokārt nodokļi) vai nav pieejams pietiekams daudzums cilvēkresursu.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis, kuras to vēl nav izdarījušas, tiek mudinātas valsts policijas dienestos gan centrālā, gan vietējā līmenī pēc iespējas drīz izveidot specializētas vienības ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziegumu izmeklēšanai, lai efektīvāk tos apkarotu.*
- *Dalībvalstīm būtu jāuztur un/vai attiecīgā gadījumā jāpaaugstina specializācijas līmenis tiesībsardzības iestāžu personālam, kas nodarbojas ar noziegumu izmeklēšanu vides, tostarp atkritumu, jomā, lai nodrošinātu pienācīgas zināšanas darbam ar šādiem sarežģītiem noziedzības veidiem.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas attiecīgajām tiesībsardzības iestāžu vienībām vai dienestiem nodrošināt vai pilnveidot pienācīgus cilvēkresursus, lai uzlabotu to spējas veikt inspekcijas un panākt izpildi, apkarojot ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistīto noziedzību.*

VIII. STRUKTŪRAS – CITAS IESTĀDES

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Lielākajā daļā dalībvalstu administratīvā organizācija noziedzības pret vidi jomā kopumā ir labi izveidota un vides iestādes parasti ir galvenie dalībnieki ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības un nodarījumu apkarošanā, jo tām kopumā ir labas zināšanas un tās bieži pirmās atklāj neatbilstības šajā jomā.

Centrālā valsts administratīvā iestāde šajā jomā ir ministrija, kuras atbildība ietver vidi. Vairumā dalībvalstu uzdevums veikt pārbaudes un inspekcijas vides jomā un piemērot administratīvos sodus par administratīviem pārkāpumiem parasti ir uzticēts citām administratīvām valdības struktūrām, piemēram, vides inspekcijām un/vai specializētām aģentūrām. Tomēr šīs struktūras katrā dalībvalstī ir izveidotas citādāk un/vai to pilnvaras un personāla skaits ievērojami atšķiras.

Lielākajā daļā dalībvalstu aktīva loma noziegumu pret vidi novēršanā un vides jomas tiesību aktu izpildes nodrošināšanā ir arī vietējām administratīvajām iestādēm, kurām parasti ir arī pilnvaras piemērot sodus par nodarījumiem vides jomā savas kompetences ietvaros.

Vairumā dalībvalstu administratīvo vides iestāžu specializācijas pakāpe un zināšanas par vides jautājumiem kopumā ir apmierinošas vai pietiekamas, tomēr dažādā mērā.

Vienā dalībvalstī pastāv specializēta vienība, kurā ietilpst ne tikai prokurori, bet arī policisti un tehniķi un kurai ir tīkls visā valsts teritorijā, lai palīdzētu visiem ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības apkarošanā iesaistītajiem dalībniekiem, – to var uzskatīt par paraugpraksi.

Dažās dalībvalstīs vēl var būt iespējams uzlabot specializāciju administratīvajā sektorā šajā noziedzības jomā, lai attiecīgajiem speciālistiem būtu vajadzīgās prasmes un viņi varētu efektīvāk veikt inspekcijas.

Turklāt, tā kā ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziegumu izmeklēšana ir gan juridiski, gan procedurāli sarežģīts uzdevums un ņemot vērā tā faktiskos un zinātniskos aspektus, vides noteikumu izpildes nodrošināšanā speciālas tehniskās zināšanas ir būtiski svarīgas.

Tomēr, kā norādījušas kompetentās valstu iestādes, dažās dalībvalstīs trūkst kvalificētu un neatkarīgu ekspertu. Par labu praksi var uzskatīt to, ka dažās dalībvalstīs ir izveidotas specializētas struktūras vai aģentūras, kas izpildes nodrošināšanas iestāžu vajadzībām nodrošina šādus ekspertus.

Dažas dalībvalstis ir nolēmušas administratīvām struktūrām piešķirt pilnvaras krimināllietās, kas līdzvērtīgas policijas izmeklētāju pilnvarām, noziedzīgu nodarījumu pret vidi atklāšanai un izmeklēšanai. Tās var veikt inspekcijas, pielietot spēku, iekļūt telpās un ņemt paraugus. Šis risinājums ļauj nodrošināt, ka vienībās, kas vada izmeklēšanu, ir ļoti augsts specializācijas līmenis, un tā var izvairīties no robežiem administratīvo aģentūru un tiesībsardzības iestāžu sadarbībā un vienkāršot informācijas pārsūtīšanu izmeklēšanas dienestu iekšienē.

Citās dalībvalstīs administratīvajiem inspektoriem ir tikai administratīvas, bet ne kriminālprocesa pilnvaras. Līdz ar to lietās, kas saistītas ar noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītām noziedzīgām darbībām, viņiem ir jāpaļaujas uz policiju, robežpoliciju vai muitu.

Izvērtēšanā tika uzsvērtas dažas no sekām, kas rodas, ja vides iestādēm nav piešķirtas izmeklēšanas pilnvaras un tās nevar efektīvi veikt izmeklēšanu, apkarojot ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzību.

Pirmkārt, netiek pietiekami labi izmantotas vides jomā strādājošā administratīvā personāla profesionālās prasmes un zināšanas. Turklāt šādā sistēmā pastāv dublēšanās risks, ja vides iestādes izmeklē arī citus ar vides jomas noziedzību saistītus noziegumus (tādus kā krāpšana un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas) un arī policija izmeklē tos pašus noziegumus.

Tāpēc ir ieteikts – īpaši tajās dalībvalstīs, kurās vides iestādes ir galvenie šā darba dalībnieki, – administratīvajiem inspektoriem piešķirt (ierobežotas) kriminālizmeklēšanas pilnvaras. Ja dažās dalībvalstīs šāds risinājums nav iespējams, tām ir ieteikts izmeklēšanā nodrošināt labu sadarbību starp tiesībsardzības iestādēm un prokuroriem, no vienas puses, un administratīvajām iestādēm, no otras puses.

Tādēļ vairumā gadījumu vides inspektoriem izpildes darbību veikšanā palīdz policija un muitas, kam ir atbalsta loma: policija aptur un pārbauda transportlīdzekļus uz ceļa un laivas uz ūdens, muitas iestādes pārtrauga un kontrolē atkritumu pārrobežu sūtījumus, jo īpaši, pārbaudot atkritumu plūsmas robežšķērsošanas punktus pie ievēšanas un izvešanas. Šajā jomā sava loma var būt arī robežpolicijai un krasta apsardzes dienestiem. Dažās dalībvalstīs arī šīs iestādes pēc savas iniciatīvas veic izmeklēšanu šajā jomā, tostarp kopīgu izmeklēšanu.

Ņemot vērā administratīvo aģentūru nozīmīgumu ar vidi, tostarp atkritumiem, saistītas noziedzības apkarošanā, būtu jānodrošina pietiekams skaits inspektoru, kam uzdots strādāt ar nodarījumiem šajā jomā, un viņu nodarbinātības apstākļiem jābūt tādiem, lai viņi pēc pienācīgas apmācības neatstātu amatu.

Tomēr dažās dalībvalstīs vides iestāžu kompetentajos dienestos šobrīd trūkst darbinieku un pienācīgu cilvēkresursu vispārējs trūkums samazina iespējas efektīvi veikt kontroles darbības.

Izvērtētāji ieteica šādos gadījumos norīkot vairāk personāla pārvaldības un inspekcijas dienestiem, lai palielinātu iespējas iejaukties, īpaši – veikt vairāk inspekciju, kas savukārt var palīdzēt izstrādāt proaktīvus pasākumus attiecībā uz noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto noziedzību.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstīm būtu jāuztur un/vai, kur vajadzīgs, jāpaaugstina specializācijas līmenis un prasmes administratīvo iestāžu personālam, kura kompetencē ir ar vidi, tostarp ar atkritumiem saistīti nodarījumi, lai nodrošinātu pienācīgas zināšanas darbam ar šo sarežģīto un tehnisko jomu.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas nodrošināt, ka to administratīvajām vides iestādēm ir pietiekami daudz darbinieku, kas varētu efektīvi un proaktīvi veikt kontroles pasākumus, īpaši – pietiekami daudz inspekciju, lai pārraudzītu vides tiesību aktu ievērošanu un atklātu ar tiem saistītus nodarījumus.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas apsvērt iespēju atbilstoši saviem tiesību aktiem piešķirt administratīvajiem vides inspektoriem (ierobežotas) kriminālizmeklēšanas pilnvaras, lai uzlabotu viņu spējas atklāt un izmeklēt ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītus noziegumus.*

IX. STRUKTŪRAS

– SADARBĪBA UN KOORDINĀCIJA VALSTS LĪMENĪ

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Noziedzībai pret vidi ir transversāls raksturs, un šajā jomā valsts līmenī ir iesaistītas vairākas iestādes, tāpēc tās efektīvai novēršanai un apkarošanai izšķiroša ir starpdisciplināra pieeja.

Šajā sakarā līdz ar to valsts vides sistēmas un noteikumu izpildes panākšanas pasākumu labai darbībai šajā jomā būtiska ir cieša un efektīva starpiestāžu koordinācija un sadarbība starp dažādajiem publiskā sektora dalībniekiem operatīvajā un stratēģiskajā līmenī, kā arī starp centrālajām un vietējām vai reģionālajām iestādēm, lai koordinētu iniciatīvas un stiprinātu datu apmaiņu, tehnisko atbalstu un izmeklēšanas paņēmienus.

To varētu labāk panākt, izraugoties struktūru, kuras sastāvā būtu pārstāvji no ministrijām, valdības aģentūrām un citām ieinteresētajām personām, kas atbild par noziedzības pret vidi apkarošanu un vides aizsardzību. Būtu regulāri jāsasauca koordinācijas sanāksmes, kurās pēc vajadzības piedalītos arī nepastāvīgi dalībnieki, tostarp uzņēmumi un NVO.

Tomēr tikai dažās dalībvalstīs ir šādas centralizētas struktūras vai ir izveidotas darba grupas vai citas ministriju sadarbības formas, kas nodrošinātu koordināciju. Ja neskaita šos izņēmumus, vairumā dalībvalstu nav centrālā līmenī izraudzīta viena iestāde, kas vadītu izpildes panākšanu un administrāciju vides un atkritumu jautājumos, un atbildība šajā jomā bieži ir sadalīta starp vairākiem dalībniekiem.

Izvērtēšanā šajā sakarā tika uzsvērts, ka ir svarīgi ar vidi un atkritumiem saistītas noziedzības apkarošanā iesaistīt pēc iespējas vairāk dalībnieku, tomēr, ja nav centrālas visaptverošas iestādes, kas noteiktu politiku un prioritātes, sadarbība ir fragmentēta un līdz ar to var būt grūti nodrošināt, ka šim valsts pienākumam tiek pievērsta koordinēta un strukturēta uzmanība.

Tāpēc tika uzsvērts, ka būtu lietderīgi izveidot centrālu struktūrvienību vai pastāvīgu platformu vai struktūru centrālā līmenī, kas atbildētu par sadarbību un darba koordinēšanu starp attiecīgajām iestādēm, tostarp prokuroriem un tiesnešiem, lai nodrošinātu saskaņotību starp visiem, kas iesaistīti noziedzības pret vidi apkarošanā, un palielinātu izpildes panākšanas sistēmas noturību vides jomā.

Kā konstatēts izvērtējumos, dalībvalstīs atšķiras sadarbības un koordinācijas formas, kārtība un līmeņi starp attiecīgajām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas noziedzības pret vidi apkarošanā.

Šobrīd daudzās dalībvalstīs nepastāv tiesiskais regulējums par sadarbību starp dažādām iestādēm lietās, kas saistītas ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto noziedzību, un starpiestāžu sadarbība bieži notiek uz *ad hoc* un neformāla pamata, izmantojot personiskus kontaktus un bez oficiālas vienošanās starp dažādajām iestādēm.

Lai gan parasti tas praksē it kā nerada nekādas problēmas, tomēr sistēma, kas ir atkarīga no ieinteresēto personu cilvēciskām attiecībām, personiskām īpašībām un labas gribas, nav pati labākā, ar ko nodrošināt labi funkcionējošu sadarbību, jo atsevišķos neparedzētos apstākļos tā var izrādīties nestabila, turklāt var rasties jautājums par zināšanu nodošanu, jo līdz ar personāla aiziešanu no darba tās nereti izzūd un nav procedūras zināšanu nodošanai darba pārņēmējiem.

Citās dalībvalstīs ir izstrādātas pilnīgākas un efektīvākas mijiedarbības formas, kuras individuālajos ziņojumos ir atzītas par labu praksi. Dažās no tām ir noslēgti protokoli vai saprašanās memorandi starp visām attiecīgajām iestādēm, lai precizētu katras attiecīgās iestādes uzdevumus un atbildības jomas un lai būtu vieglāk koordinēti rīkoties operatīvā un stratēģiskā līmenī.

Par noderīgu soli šajā virzienā var uzskatīt arī formalizētus tīklus, kuri izveidoti valsts līmenī un kuros piedalās pārstāvji no visiem tiesībsardzības dienestiem, – dažās dalībvalstīs tādi jau pastāv.

Ņemot vērā ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītās noziedzības sarežģītību un to, ka šajā jomā iesaistīti daudzi dažādi dalībnieki, savstarpējā izvērtēšanā tika atkārtoti uzsvērts, ka formalizēts un strukturēts starpiestāžu satvars palīdzētu uzlabot daudzpusējo sadarbību šajā jomā; šādam satvaram vajadzētu ietvert arī to, ka tiek veikta sistemātiskāka informācijas apmaiņa un izveidotas kopīgas datubāzes.

Strukturēta centrienu koordinācija varētu viegli un gandrīz bez izmaksām radīt sinerģijas, lai uzlabotu valsts sistēmas spēju novērst un apkarot ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistīto noziedzību.

Konkrēti attiecībā uz atkritumu sūtījumiem jāatgādina arī, ka saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1013/2006, kas grozīta ar Regulu (ES) 660/2014, 50. pantu dalībvalstīm, īstenojot inspekciju plānus, būtu jāparedz kārtība sadarbībai starp inspekcijās iesaistītajām iestādēm.

Būtiska ir arī raita sadarbība starp administratīvām vienībām un tiesu iestādēm, īpaši tas, lai prokuroriem tiktu ziņots par nodarījumiem vides jomā un viņi izlemtu, vai lietas elementi atbilst kriminālvajāšanas kritērijiem un vai ir jāpiemēro kriminālsods.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas izveidot formalizētu un strukturētu starpiestāžu satvaru stratēģiska un operatīva līmeņa sadarbībai starp visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, kas iesaistītas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības novēršanā un apkarošanā; satvara pamatā vajadzētu būt daudzdisciplinārai pieejai, un to, iespējams, varētu veidot ar protokola vai saprašanās memoranda palīdzību.*
- *Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja valsts līmenī izraudzīties centrālo struktūru, vienību vai platformu, kuras atbildībā būtu koordinēt visu iesaistīto iestāžu centienus apkarot noziedzību vides, tostarp atkritumu, jomā, lai nodrošinātu sinerģiju, kā arī maksimāli palielinātu gatavību un reaģētspēju.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas starp visām kompetentajām iestādēm, kas iesaistītas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzīgu darbību apkarošanā, nodrošināt sistemātisku informācijas apmaiņu un kopīgu datubāzu izveidi ar datiem par noziedzību vides, tostarp atkritumu, jomā.*

X – APMĀCĪBA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

ES un valstu tiesību akti vides jomā ir īpaši sarežģīti, tehniski un tiek nemitīgi pilnveidoti, tādēļ administratīvajām aģentūrām, tiesībsardzības iestādēm, prokuroriem un arī tiesnešiem nepieciešams augsts izpratnes līmenis.

Tāpēc visiem iesaistītajiem dalībniekiem būtisks izaicinājums ir saglabāt savas speciālās zināšanas un pastāvīgi iepazīties ar jaunāko informāciju par juridiskajām un procesuālajām prasībām attiecībā uz praktiskajām sekām, kas izriet no minēto tiesību aktu piemērošanas (piemēram, noprotināšana dažādos administratīvās procedūras / kriminālprocesa posmos, pieļaujamo paraugu atlase pierādījumu vajadzībām), un par īpatnībām saistībā ar noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītiem noziegumiem.

Attiecībā uz atkritumu nepareizu klasifikāciju un/vai kravu nepareizu deklarēšanu ir arī svarīgi, ka atkritumu apsaimniekotāji, kuru profesionālā darbība ir saistīta ar atkritumu savākšanu vai pārvadāšanu, ir pienācīgi apmācīti, jo viņi atkritumu apsaimniekošanas sistēmā atrodas pirmajās rindās.

Dažos izvērtējuma ziņojumos tika norādīts, ka jānodrošina pamatapmācība iestādēm, kuru kompetencē ir atkritumu sūtījumu kontrole, lai ļautu tām vieglāk identificēt nelikumīgus atkritumu sūtījumus un, tiklīdz ir atklāts aizdomīgs sūtījums, salīdzināt to ar dokumentācijā deklarēto kravu. Šajā nolūkā minēto dalībnieku specializētajā apmācībā būtu jāiekļauj tādas tēmas kā paraugu vākšana, analīze un ekspertu vērtējums.

Tāpēc un ņemot vērā ar vidi saistītu pārkāpumu un noziegumu atklāšanas un izmeklēšanas īpašās prasības, būtiski svarīgi ir minētajiem speciālistiem visos līmeņos nodrošināt pamatapmācību un regulāru un nepārtrauktu apmācību darbavietā jau viņu karjeras sākumā. Tas var palīdzēt uzlabot viņu prasmes un zināšanas un palielināt informētību par šīm noziedzīgajām darbībām nolūkā sekmīgi izmeklēt šāda veida noziegumus un par tiem saukt pie atbildības.

Dažās dalībvalstīs tiek ieguldīti būtiski centieni, līdzekļi un cilvēkresursi ar mērķi attiecīgajiem dalībniekiem, kuri ir iesaistīti šādu noziedzīgu darbību novēršanā un apkarošanā un kuriem ir augsta līmeņa tehniskās un juridiskās zināšanas, kas atbilst šo noziedzības veidu radītajiem izaicinājumiem, nodrošināt plašu specializētu apmācību par noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto.

Citās dalībvalstīs vēl ir iespējami uzlabojumi, jo dažu kompetento iestāžu darbiniekiem sniegtā apmācība tiek novērtēta kā nepiemērota un nepietiekama – tā nav regulāra un/vai netiek piedāvāta visas karjeras laikā, vai, ja tāda ir pieejama, tā nav obligāta.

Turklāt dalībvalstis parasti nenodrošina vienādu apmācības līmeni visiem darbiniekiem visās kompetentajās iestādēs. Kopumā aizsardzības iestādēm sniegtā apmācība ir apmierinošāka.

Attiecībā uz policiju – apmācība kopumā ir pietiekama, kaut arī ar izņēmumiem dažās dalībvalstīs, kurās vēl ir iespējami uzlabojumi. Šādās apmācībās, jo īpaši dalībvalstīs, kurās izmeklēšanas pilnvaras ir piešķirtas tikai policijai, būtu jāietver izlūkdatu avotu izmantošana, datu analīze, atklāšanas un izmeklēšanas metodes atbilstošu pierādījumu iegūšanai konkrētās vides lietās.

Kā potenciāls ieguvums tika uzsvērtas arī priekšrocības, ko sniedz policijas darbinieku apmācības uzlabošana, attiecīgā gadījumā piedāvājot pasniedzēju apmācības programmas un vairojot zināšanas par vides jomas tiesību aktiem.

Attiecībā uz muitu – vairākās dalībvalstīs apmācība šajā jomā tiek uzskatīta par nepietiekamu, jo vides jautājumi vēl netiek regulāri iekļauti īpašajā apmācībā vai tajā nav iekļauti pietiekami regulāri. Šīm iestādēm apmācībai jo īpaši būtu jāaptver atkritumu klasifikācija un atkritumu un blakusproduktu diferenciacija.

Situācija kopumā ir neapmierinoša tiesu iestādēs, jo prokurori un jo īpaši tiesneši šajā jomā nesaņem nekādu vai saņem nepietiekamu specializēto apmācību. Tikai dažās dalībvalstīs viņi laiku pa laiku piedalās apmācību pasākumos, ko ES iestādes vai citas valstis organizē ārvalstīs.

Šajā sakarā izvērtējumā tiek uzsvērts, ka prokuroriem un tiesnešiem – vismaz tiem, kas izskata ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziegumu lietas, ir jābūt labi apmācītiem lēmumu pieņemšanas procesā risināt īpaši sarežģītus juridiskus jautājumus, lai varētu izlemt, vai, attiecīgi, izvirzīt apsūdzību vai izskatīt lietu tiesā (jo īpaši, nosakot, cik nopietns ir videi nodarītais kaitējums); tāpēc viņiem nepieciešama specializēta apmācība.

Vienā dalībvalstī prokuroru un policijas kopīgā apmācība, kā arī specializētā apmācība, ko prokurori sniedz policijas un muitas darbiniekiem, tika uzskatīta par paraugprakses piemēru.

Dažās dalībvalstīs atbildība par tādu apmācības pasākumu koordinēšanu un īstenošanu, kas paredzēti ne tikai darbiniekiem, kuri strādā iestādē, kas nodrošina apmācību, bet arī citu iestāžu darbiniekiem, ir uzticēta vienai struktūrai, visbiežāk vides jautājumu pārvaldēm, kas nodrošina apmācību policijas darbiniekiem, muitai un robežpolicijai, savukārt dažos gadījumos šo uzdevumu veic policija. Citās dalībvalstīs katra iestāde atbilstīgi savai kompetencei rīko apmācību savam personālam.

Vienā dalībvalstī apmācība tiek nodrošināta arī ar tālmācības nodarbībām – e-mācībām –, ko var uzskatīt par labu praksi un efektīvu apmācības metodi ar pozitīviem ekonomiskiem aspektiem, ņemot vērā IT rīku salīdzinoši zemās izmaksas.

Saistībā ar izvērtējumu tika uzsvērts, ka pieredzes apmaiņai ļoti lietderīga ir regulāra kopīga apmācība, kurā piedalās tiesneši, prokurori, policija un administratīvās vienības, jo tā dod iespēju ne tikai apmainīties ar pieredzi, bet arī pievērsties problēmām un iespējamiem risinājumiem no dažādām perspektīvām.

Papildus valsts līmenī sniegtajai apmācībai specializētu apmācību par noziedzību vides jomā nodrošina vai veicina arī attiecīgās ES struktūras, piemēram, Eiropas Savienības Tiesībaizsardzības apmācības aģentūra (*CEPOL*), un ES tīkli, piemēram, *EnvCrimeNet*, Eiropas Prokuroru tīkls vides tiesībaizsardzībai (*ENPE*), Eiropas Savienības Tiesnešu forums vides tiesībaizsardzībai (*EUFJE*); tomēr dalībvalstis šo iespēju parasti neizmanto pilnā mērā.

IETEIKUMI

- *Ņemot vērā ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītās noziedzības sarežģīto un daudzšķautņaino raksturu, dalībvalstīm ir ieteikts turpināt vai uzlabot regulāru un pastāvīgu padziļinātu apmācību šajā jomā visiem speciālistiem, kas iesaistīti cīņā pret šāda veida noziegumiem, tostarp prokuroriem un tiesnešiem.*
- *Dalībvalstīm būtu jāizpēta iespēja nodrošināt vai izveidot apmācības plānošanu starpiestāžu līmenī, lai piedāvātu kopīgu apmācību, kas pulcētu visas attiecīgās ar vidi saistītās noziedzības apkarošanā ieinteresētās personas un veicinātu ciešāku sadarbību starp tiesībsardzības iestādēm un prokuratūras dienestiem.*
- *Dalībvalstīm būtu optimāli jāizmanto apmācības iespējas, kas pieejamas ES līmenī (piemēram, CEPOL un attiecīgos tīklus), kā arī starptautiskā līmenī, nodrošinot, ka minētajos apmācības pasākumos regulāri piedalās attiecīgās ieinteresētās personas, kas iesaistītas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības apkarošanā.*
- *Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja ar vidi saistītajā apmācībā visām struktūrvienībām, kas iesaistītas noziedzības vides jomā apkarošanā, izmantot e-mācību metodes.*

XI – TIESISKIE ASPEKTI

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Visām dalībvalstīm ir konkrēti tiesību akti, kas paredzēti ar vidi saistītas noziedzības efektīvai novēršanai un apkarošanai. Tomēr juridisko definīciju precizitāte, sodu apmērs un izmeklēšanas instrumentu klāsts dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras.

Visas dalībvalstis ir transponējušas Direktīvu 2008/99/EK par vides krimināltiesisko aizsardzību, un lielākā daļa dalībvalstu ir izveidojušas atbilstīgu tiesisko regulējumu vides aizsardzībai. Dažas dalībvalstis ir ievērojušas tikai iepriekš minētās direktīvas minimālos standartus, savukārt citas ir ieviesušas detalizētāku un vispusīgāku regulējumu. Dažās dalībvalstīs vides aizsardzība ir paredzēta konstitūcijā.

Gandrīz nevienā dalībvalstī nav vienota juridiska teksta, kas attiektos uz visiem noziedzīgiem nodarījumiem vides jomā. Tie parasti ir ietverti kriminālkodeksā un/vai citos speciālos vides jomas tiesību aktos. Tiesiskā regulējuma sadrumstalotība vairākos tiesību aktos, kas reglamentē visu veidu darbības, kuras var apdraudēt vidi un cilvēku veselību, var radīt sarežģījumus un iespējamu pārklāšanos. Tāpēc dalībvalstis tiek aicinātas vajadzības gadījumā apsvērt iespēju pārskatīt savus valsts tiesību aktus šajā jomā un tos apkopot vienā tiesību aktā.

Ar vidi saistīto noziedzīgo nodarījumu juridiskās definīcijas un ar tiem saistīto noziegumu smaguma novērtēšanas kritēriji dalībvalstīs atšķiras, un parasti to pamatā ir tādas koncepcijas kā to radītais apdraudējums vai kaitējums cilvēka dzīvībai vai veselībai, vai videi.

Taču daudzās dalībvalstīs nav skaidru iepriekš noteiktu kritēriju vides kaitējuma apmēra novērtēšanai, un bieži vien judikatūra par to, kā tiesas definē šos noteikumus, ir neliela. Biežāk praksē kaitējumu videi, kaitējuma risku un kaitējuma apmēru kopā ar citiem būtiskiem faktoriem tiesu iestādes izvērtē katrā gadījumā atsevišķi.

Izvērtējumā šajā sakarā ir uzsvērts, ka dažāda izpratne par noziedzības vides jomā, tostarp ar atkritumiem saistītās, nopietnību var ietekmēt to pasākumu efektivitāti, kas tiek veikti, lai apkarotu šos noziedzības veidus, un ka tādēļ ir svarīgi, lai visām valsts iestādēm attiecībā uz smagiem noziegumiem šajā jomā būtu līdzīga pieeja un lai tās piemērotu tās pašas procedūras, vajadzības gadījumā arī īstenojot turpmākus pasākumus tiesā.

Daži jēdzieni, piemēram, "būtisks kaitējums", kas minēts Direktīvas 2008/99/ES 3. pantā, "kaitējums videi", "nolietoti transportlīdzekļi" u. c., bieži vien ir pārāk nenoteikti un nav pietiekami skaidri, jo daudzos gadījumos nav vai nav pietiekamu kritēriju, pamatnostādņu vai instrukciju to definēšanai.

Izvērtējumā bieži konstatēta problēma ir arī tā, ka nav skaidras atšķirības starp noziegumiem un pārkāpumiem un/vai administratīvo sodu vai kriminālsodu režīmu, jo nav skaidru kritēriju, pēc kuriem noteikt, kurš režīms būtu jāpiemēro. Turklāt dažos gadījumos šķiet, ka tiesību aktos nav skaidri un nepārprotami norādīts, kad par nelieliem nodarījumiem ir jāziņo policijai vai prokuroram. Rezultātā prokuratūra nevar izmeklēt šo lietu, atstājot kompetento administratīvo iestāžu ziņā veikt attiecīgus pasākumus.

Tādēļ attiecīgajām dalībvalstīm tika adresēti ieteikumi panākt lielāku skaidrību un viendabīgumu piemērojamo tiesību aktu un sodu režīma noteikšanā un, pamatojoties uz precīziem iepriekš noteiktiem kritērijiem, nošķirt noziedzīgu nodarījumu un administratīvo pārkāpumu jēdzienus. Tam būtu jānodrošina, ka ikviens vides nodarījuma gadījums tiek risināts vispiemērotākajā veidā un ka tiek nodrošināti turpmāki pasākumi tiesā, tiklīdz par vides tiesību aktu pārkāpumu tiek noteikta kriminālatbildība.

Dažās dalībvalstīs krimināltiesiski pasākumi ir galējais līdzeklis un vides jautājumus gandrīz pilnībā risina administratīvās vienības. Valsts iestāžu argumenti šajā sakarā ir saistīti ar nozieguma veidojošiem elementiem un pierādījumu standartiem, kas jāievēro, vai ar to, ka administratīvā izpilde tiek uzskatīta par mazāk problemātisku un efektīvāku nekā tiesvedības uzsākšana, ņemot vērā to, ka kriminālvajāšana bieži vien ir laikietilpīga un sarežģīta no procedūras viedokļa. Tāpēc izvērtējumā ir iekļauti ieteikumi minētajām dalībvalstīm atkārtoti izvērtēt līdzsvaru starp administratīvo un krimināltiesisko pieeju ar vidi saistītai noziedzībai.

Lai īstenotu standartizētos kritērijus un izvairītos no nepareizas interpretācijas, papildus tiesību aktos paredzētajiem noteikumiem noderīgi var būt oficiāli nolīgumi vai protokoli starp kompetentajām iestādēm, kas nodarbojas ar nodarījumu vides jomā apkarošanu, vai tām adresētas pamatnostādnes, kurās precizēti kritēriji, pēc kuriem nosaka, kad šādi nodarījumi ir jāizskata administratīvās un kad – tiesu iestādēs.

Saskaņā ar 6. pantu Direktīvā 2008/99/EK par vides krimināltiesisko aizsardzību dalībvalstīm ir jānodrošina, ka juridiskās personas var saukt pie atbildības par noziedzīgiem nodarījumiem, kas minēti 3. pantā. Dažās dalībvalstīs juridiskām personām šādos gadījumos ir paredzēta kriminālatbildība, bet citās – administratīvā atbildība.

Sodu apmērs, ko piemēro par noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītajiem, dalībvalstīs ir atšķirīgs, un parasti tas svārstās no maksimālā līdz minimālam; dažās dalībvalstīs tas tika uzskatīts par pārāk zemu un nepietiekamu, lai varētu tikt izpildītas krimināltiesībās paredzētās sodīšanas un atturošās funkcijas.

Dažos ziņojumos tika norādīts, ka naudas sodi juridiskām personām netiek pietiekami izmantoti un/vai ka tie ir pārāk mazi salīdzinājumā ar iespējamo peļņu, ko var gūt no noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītajiem noziegumiem. Vairākos ziņojumos tika norādīts, ka šīs summas varētu pārskatīt. Tādēļ attiecīgajām dalībvalstīm tika adresēti ieteikumi vairāk izmantot uzņēmumu naudas sodus par nodarījumiem vides jomā un palielināt šādu naudas sodu apmēru.

Dažās dalībvalstīs ar vidi, tostarp atkritumiem, saistītu noziegumu izmeklēšanā nav atļauts izmantot speciālus izmeklēšanas paņēmienus (tādus kā novērošana, iefiltrēšanās, telefonsarunu noklausīšanās u. c.). Lai dotu iespēju tiesībsardzības iestādēm izmantot šādus paņēmienus, minētās dalībvalstis var atsaukties uz nodarījumiem ekonomikas un finanšu jomā, kas parasti ir saistīti ar noziegumiem pret vidi, jo vainīgās personas cenšas maksimāli palielināt savu peļņu.

Tomēr šis risinājums ne vienmēr ir piemērojams, un tādēļ izvērtējumā tika uzsvērts, ka speciālie izmeklēšanas paņēmieni ir būtiski ar vidi saistītas noziedzības efektīvai apkarošanai, un ieteikts attiecīgajām dalībvalstīm savos tiesību aktos paredzēt iespēju tos izmantot šo noziedzības veidu izmeklēšanā.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas apsvērt iespēju pārskatīt savus valsts tiesību aktus, kuri attiecas uz noziedzības pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītās, apkarošanu un kurus, ja iespējams, varētu apkopot vienā juridiskā tekstā, lai veicinātu to pilnīgu izpratni un piemērošanu visās kompetentajās iestādēs.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka vides jomā ir skaidri definēta atšķirība starp administratīvo sodu un kriminālsodu sistēmām, ko var panākt, pieņemot un visiem attiecīgajiem dalībniekiem darot pieejamus konkrētus un vienotus kritērijus šādai diferenciacijai.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts izstrādāt pamatnostādnes ar mērķi nodrošināt, ka problemātiski jēdzieni, piemēram, "būtisks kaitējums" un "kaitējums videi", ir atbilstoši definēti, lai atvieglotu kompetento iestāžu darbu šajā jomā.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka par noziedzību vides jomā, tostarp ar atkritumiem saistīto, tiek uzlikti pietiekami augsti sodi, jo īpaši naudas sodi uzņēmumiem, kā arī nodrošināt, ka šādi naudas sodi tiek faktiski piemēroti visos gadījumos, kad ir izpildīti attiecīgie kritēriji.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka to valsts tiesību akti ļauj, ciktāl tas ir samērīgi saistībā ar attiecīgo nodarījumu, izmantot speciālus izmeklēšanas paņēmienus ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziegumu izmeklēšanā, lai efektīvi apkarotu šīs noziedzīgās parādības.*

XII – PROCESUĀLIE JAUTĀJUMI

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Visās dalībvalstīs ir prasības, kas jāizpilda attiecībā uz pierādījumu iegūšanu, lai nodrošinātu, ka tie ir derīgi un pieļaujami tiesās vai administratīvajās procedūrās, kas saistītas ar noziegumiem pret vidi. Dažās dalībvalstīs kompetentās iestādes norādīja, ka tās nav informētas par īpašām grūtībām saistībā ar pierādījumu vākšanu vai pieņemamību šajā jomā un ka konstatētie šķēršļi neatšķiras no šķēršļiem, kas rodas cita veida krimināllietās.

Tomēr citas dalībvalstis šajā sakarā uzsvēra dažas problēmas. Viena no visbiežāk sastopamajām grūtībām attiecas uz procesuālo garantiju neievērošanu paraugu ņemšanas un to analīzes posmā, kas var ietekmēt procedūras tāpēc, ka šos paraugus nevar izmantot kā pierādījumu. Jo īpaši tas attiecas uz administratīvo iestāžu savāktajiem pierādījumiem, kurus tāpēc ne vienmēr var izmantot tiesvedībā, jo uz minētajām iestādēm neattiecas stingri kriminālprocesa noteikumi.

Dažu dalībvalstu iestādes ziņoja par zināmām grūtībām, ar ko tās saskaras, kad jānovērtē ar vidi saistītas noziedzības radītais kaitējums, jo īpaši ar atkritumiem saistītu noziedzīgu nodarījumu gadījumos – it sevišķi kaitējuma riski, tā identifikācija, faktiskais apmērs –, jo kaitējums bieži vien ir grūti pamanāms vai izmērāms: šīs grūtības var ietekmēt noziedzības atbilstīgu klasifikāciju, atbildību pastiprinošo apstākļu novērtēšanu un līdz ar to arī soda vērtību (sk. arī XI nodaļu).

Specifiskas grūtības saistībā ar pierādījumiem, kas attiecas uz noziegumiem atkritumu jomā, ir aplūkotas XV nodaļā.

Saistībā ar pierādījumiem tiesā un administratīvajos procesos izvērtēšanas kontekstā tika uzsvērtas arī citas grūtības, kas padara izmeklēšanu sarežģītāku, piemēram, vainīgā identificēšana, pierādījumi par psiholoģiskajiem elementiem (nolaidību vai nolūku) saistībā ar apsūdzēto personu vai vienību un attiecībā uz apsūdzētās vienības nodarījumiem, atbildīgās(-o) personas(-u) atklāšana, vides apstākļu dokumentēšana un novērtēšana inspekcijas laikā tādā veidā, lai to varētu izmantot tiesā, un viltotu dokumentu izmantošana.

Dažās dalībvalstīs, kur tiesās izskatīto lietu skaits ir ļoti mazs, var rasties grūtības saistībā ar pierādījumu pieņemamību, jo praktizējošajiem speciālistiem nav pietiekamu juridisko zināšanu un pieredzes šajā jomā.

Par nodarījumiem, kas saistīti ar vidi, tostarp atkritumiem, administratīvās izpildiestādes visās dalībvalstīs papildus kriminālsodiem un administratīviem naudas sodiem var piemērot citus pasākumus (ārpustiesas izpildes pasākumus).

Tie cita starpā ir piespiedu administratīvi pasākumi, kas paredzēti administratīvu nodarījumu, kā arī šādu nodarījumu nelabvēlīgo seku novēršanai un izbeigšanai. Šie pasākumi (ar dažām atšķirībām starp dalībvalstīm) cita starpā ir šādi: izņemšana vai konfiskācija, naudas summas maksājums, kas atbilst materiālā ieguvuma apmēram, uzņēmuma pagaidu vai pastāvīga slēgšana, licenču un citu atļauju apturēšana vai atcelšana, prasību, nosacījumu un norādījumu paredzēšana, diskvalifikācija no uzņēmējdarbības tiesībām un/vai priekšrocību liegšana, un pasākumi, kuru mērķis ir tūlīt rīkoties, lai novērstu negatīvo ietekmi uz vidi.

Dažās dalībvalstīs ir arī paredzēti drošības pasākumi, kas nav vērsti pret likumpārkāpējiem, bet gan paredzēti, lai atturētu viņus no atkārtotiem pārkāpumiem; tas tiek panākts, novēršot apstākļus, kas atvieglo vai veicina turpmāku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.

Pasākumi, kas nav kriminālsodi un ko var piemērot kriminālprocesos, ir nodarījuma veikšanā izmantoto līdzekļu (nozieguma rīku) konfiskācija un noziedzīgi iegūto līdzekļu vai noziedzīgā nodarījumā iegūto līdzekļu (noziedzīgi iegūto aktīvu), tostarp nodarījuma rezultātā iegūto ekonomisko ieguvumu, atsavināšana. Ja konfiskācijas rīkojumu nosūtīšana un izpilde notiek starp dalībvalstīm, piemēro Padomes Pamatlēmumu 2006/783/TI par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu konfiskācijas rīkojumiem, kas grozīts ar Padomes Pamatlēmumu 2009/299/TI (2009. gada 26. februāris).

Lielākajā daļā dalībvalstu – ar dažiem izņēmumiem – nav iespējams konfiscēto peļņu tieši piešķirt vides aģentūrām un/vai iemaksāt policijas budžetā vai noziedzīgos nodarījumos vides jomā cietušo personu kompensācijas fondā, kaut arī tas saskaņā ar izvērtējumā izdarītajiem secinājumiem varētu būt lietderīgi.

Kriminālsodi, kas nav ne brīvības atņemšana, ne naudas sodi, var ietvert arī īpašo tiesību aizliegumu, publisko tiesību atņemšanu, liegumu pildīt valsts amata pienākumus, konkrētu profesiju vai ieņemt vadošu amatu uzņēmumos, noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu, sprieduma publicēšanu un vides atjaunošanu.

Attiecībā uz pēdējo – saskaņā ar principu "piesārņotājs maksā", kas noteikts Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 191. panta 2. punktā un ko reglamentē Direktīva 2004/35/EK par atbildību vides jomā un Direktīva 2008/98/EK par atkritumiem, atbildība par vides atjaunošanu un videi nodarītā kaitējuma novēršanu galvenokārt ir jāuzņemas likumpārkāpējiem par saviem līdzekļiem.

Šo principu atbalsta ar ražotāja paplašinātas atbildības principu. Pamatojoties uz iepriekš minēto – gadījumā, ja minētā atjaunošana norādītajā termiņā nav veikta vai tā veikta nepietiekamā apmērā, visu dalībvalstu izpildiestādes var piemērot piespiedu administratīvos pasākumus, kuru mērķis ir piespiest atbildīgās juridiskās un fiziskās personas novērst videi nodarīto kaitējumu (ciktāl sākotnējā stāvokļa atjaunošana ir objektīvi iespējama) un samaksāt visus radušos izdevumus.

Dažās dalībvalstīs tiesību aktos ir paredzēta iespēja atcelt sodu ar nosacījumu, ka tiek atlīdzināti zaudējumi un veikti pasākumi ar mērķi nostiprināt, sakopt un atjaunot attiecīgo objektu.

Valsts iestādēm ir galvenā atbildība par vides atjaunošanu, bet parasti tās iejaucas tikai galējas vajadzības gadījumā, ja apsūdzētais, kas ar derīgu spriedumu atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, atsakās veikt atjaunošanas darbus vai nav identificēts, vai tam nav finansiālu iespēju to darīt. Dažos gadījumos valsts šim nolūkam izmanto īpašus fondus.

Vienā dalībvalstī ir izveidots reģistrs par atbildību vides jomā, kurā ir ieraksti par personām un uzņēmumiem, kas atzīti par vainīgiem smagu noziegumu pret vidi un/vai nopietnu vides noteikumu pārkāpumu izdarīšanā; šāds reģistrs tiek uzskatīts par efektīvu veidu vides tiesību aktu pārkāpumu novēršanai un tādējādi ir labas prakses piemērs.

Saskaņā ar valsts tiesību aktiem NVO Eiropas Savienībā ir atšķirīga loma ar vidi/atkritumiem saistītas noziedzības jautājumos, un to aktīvās līdzdalības līmenis dalībvalstīs ir atšķirīgs.

Visās dalībvalstīs NVO tāpat kā citas fiziskas vai juridiskas personas var atbalstīt vai iesniegt sūdzības par videi kaitējošu rīcību un ziņot kompetentajām valsts iestādēm par aizdomām, ka tiek pārkāpti vides tiesību akti. Dažās dalībvalstīs tām ir ne tikai tiesības, bet gan pienākums ziņot par noziedzīgu nodarījumu.

Turpretim NVO procesuālā leģitimitāte dalībvalstu tiesību sistēmās atšķiras; kaut arī valsts tiesību aktos nav paredzēts pienākums to darīt, ievērojami daudzās dalībvalstīs NVO var darboties arī kā "*parte civile*" kriminālprocesos, kas attiecas uz lietām saistībā ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto, un tās var iesniegt civiltiesiskas prasības ar mērķi saņemt kompensāciju par kaitējumu videi. Vairumā gadījumu uz šo iespēju attiecas konkrēti nosacījumi, piemēram, ja pastāv interese par lietu un/vai ja ir nodarīts kaitējums saistībā ar noziedzīgiem nodarījumiem vides jomā. Citās dalībvalstīs valsts tiesību akti neļauj NVO iesniegt civilprasības kriminālprocesa ietvaros, jo šīs tiesības attiecas tikai uz noziegumā cietušajiem.

Tomēr lielākajā daļā šo dalībvalstu NVO dažādā apmērā var piedalīties kriminālprocesā. Tas var ietvert datu/informācijas sniegšanu par iespējamiem noziegumiem un/vai pierādījumu iesniegšanu tiesībsardzības iestādēm un prokuratūrai, līdzdalību uzklaušanās ar savu pārstāvju starpniecību un iesaisti liecinieku vai ekspertu statusā. Dažās dalībvalstīs šīs iespējas tiesību aktos nav paredzētas, un NVO kriminālprocesā nevar uzņemties nekādu īpašu lomu.

Savstarpējās izvērtēšanas kontekstā, atsaucoties uz Orhūsas konvenciju, vairākkārt tika uzsvērts, cik būtiska var būt NVO loma, jo tām bieži ir noderīgas specializētās zināšanas vides jautājumos, un cik svarīgi ir dot tām iespēju sākt tiesvedību.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka prokuroriem un tiesnešiem ir pietiekamas zināšanas, lai novērtētu pierādījumu, tostarp paraugu, pieņemamību ar vidi saistītu noziegumu lietās, un šajā nolūkā nodrošināt viņiem atbilstošu specializētu apmācību.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas apsvērt iespēju izmantot līdzekļus, kas iegūti no noziegumiem pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītajiem, nolūkā finansēt cīņu pret šādām noziedzīgām darbībām.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts pilnībā izmantot vides aizsardzības jomā aktīvu NVO iespējas piedalīties tiesvedībā, lai pēc iespējas labāk izmantotu to speciālās zināšanas, tādējādi veicinot cīņu ar noziegumiem pret vidi.*
- *Neskarot ES datu aizsardzības tiesību aktus, dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izveidot reģistru par atbildību vides jomā ar mērķi veicināt vides tiesību aktu ievērošanu un novērst to pārkāpumus.*

XIII – STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Noziedzībai pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītajai, bieži vien ir pārrobežu dimensija, un tādēļ, lai efektīvi vērstos pret šīm noziedzīgajām parādībām, būtiska ir starptautiskā sadarbība. Tomēr dalībvalstu zināšanas par darbu starptautiskā mērogā un to faktiskā līdzdalība šādā sadarbībā atšķiras.

Eiropolam, *Eurojust* un ETST ar to speciālajām zināšanām un aprīkojumu ir būtiska nozīme savstarpējās uzticēšanās un sadarbības palielināšanā starp dalībvalstu izmeklēšanas un tiesu iestādēm un starptautiskās sadarbības ar trešām valstīm veicināšanā.

Tie veic visdažādākās darbības, kas cita starpā ietver noziedzības pret vidi tendenču analīžu izstrādi, starptautiskās izmeklēšanas un kriminālvajāšanas koordināciju, savstarpēju informācijas un kriminālo izlūkdatu, pierādījumu apmaiņu un ieguldījumu apmācībā visas ES mērogā. 2018.–2021. gada ES politikas cikla ietvaros *EMPACT* projekta konkrēta prioritāte ir "noziedzumu pret vidi apkarošana".

Dalībvalstis kopumā atzinīgi vērtē Eiropola, *Eurojust* un ETST nodrošināto atbalstu un koordināciju, lai gan dažas no šīm struktūrām uzsvēra nepieciešamību palielināt savus resursus, lai vēl aktīvāk varētu iesaistīties noziegumu pret vidi apkarošanā. Sadarbība ar šīm ES struktūrām kopumā ir apmierinoša, un dalībvalstu tiesībsardzības iestādes pārrobežu informācijas apmaiņai bieži izmanto Eiropola un Interpola saziņas kanālus un to datubāzes, tostarp Eiropola informācijas apmaiņas platformu (*SIENA*).

Tomēr atsevišķos gadījumos šādu sadarbību varētu pastiprināt, jo ne vienmēr attiecīgo dalībvalstu praktizējošie speciālisti pilnībā pazīst un izmanto pakalpojumus un produktus, ko *Eurojust*, Eiropols un ETST var nodrošināt saistībā ar noziedzību pret vidi. Vienā valsts ziņojumā tika uzsvērts, ka operatīvo spēku plānota un integrēta sadarbība ar Eiropolu un Interpolu – galvenokārt identificējot kontaktpunktus atkritumu galamērķa valstīs, jo īpaši valstīs ārpus ES, – varētu uzlabot sadarbību operatīvā līmenī.

ES kontekstā ir izveidots plašs attiecīgo tīklu klāsts visām vides jomā iesaistītajām vienībām:

- Eiropas Savienības Vides tiesību aktu īstenošanas un izpildes tīkls (*IMPEL*), kas kopā pulcē vides iestādes, organizē konferences un īsteno projektus vides jomā ar mērķi uzlabot un izpildīt ES tiesību aktus vides jomā;
- *IMPEL-TFS* (atkritumu pārrobežu sūtījumi), kas risina problēmjautājumus saistībā ar nelikumīgiem atkritumu sūtījumiem;
- neformāls tīkls noziegumu pret vidi apkarošanai (*EnviCrimeNet*), kas sasaista tiesībsardzības iestādes noziedzības pret vidi apkarošanas jomā ar mērķi dot tām iespēju apmainīties ar zināšanām un paraugpraksi;

- Eiropas Prokuroru tīkls vides tiesībaizsardzībai (*ENPE*), kurā iesaistīti vides jomā strādājošie prokurori un kurā ir izveidotas īpašas darba grupas ar atkritumiem saistītas noziedzības jautājumos vai jautājumos, kas saistīti ar sankciju piemērošanu, kriminālvajāšanu un tiesu praksi šajā jomā;
- Eiropas Savienības Tiesnešu forums vides tiesībaizsardzībai (*EUFJE*), kas dod iespēju tiesnešiem apmainīties ar pieredzi, tādējādi veicinot labākas zināšanas un vides tiesību aktu efektīvāku izpildi.

Dalības līmenis minēto tīklu darbībās dalībvalstīs ir atšķirīgs. Lielākā daļa no tām ir *IMPEL* un *EnviCrimeNet* dalībnieces un piedalās to darbā; tomēr dažas ir iesaistītas aktīvāk, savukārt citās šāda dalība nav regulāra un/vai neattiecas uz visām šo forumu attiecīgajām darbībām.

Attiecībā uz iepriekš minētajiem tiesiskās sadarbības tīkliem līdzdalības līmenis kopumā ir zemāks, un vairākās dalībvalstīs pašlaik neviens tiesnesis nepiedalās ES Tiesnešu foruma vides tiesībaizsardzībai (*EUFJE*) pasākumos un neviens prokurors nav iesaistījies *ENPE*.

Izvērtējumā īpaši uzsvērts, ka tiesnešiem, kuri izskata lietas saistībā ar noziegumiem pret vidi un kuriem kriminālatbildības noteikšanas nolūkā ir jāizvērtē videi nodarītā kaitējuma apmērs, tiek mudināti vairāk iesaistīties ES līmeņa pasākumos, kas vērsti uz noziedzības pret vidi apkarošanu.

Kopumā izvērtējuma kontekstā tika ieteikta pilnīga līdzdalība visos minētajos tīklos, jo tā dod iespēju apmainīties ar paraugpraksi, *modi operandi*, pārrobežu izlūkdatiem, kā arī viegli un tieši sazināties ar ārvalstu partneriem noziedzības pret vidi jomā.

Turklāt pārrobežu izmeklēšanā dalība starptautiski koordinētā izmeklēšanā var būt noderīga, lai efektīvi veiktu ar noziegumiem pret vidi saistītu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.

ES ietvaros noderīgs instruments starptautiskai sadarbībai transnacionālas noziedzības lietās ir kopējas izmeklēšanas grupas (KIG), kuru pamatā ir vienošanās starp divu vai vairāku dalībvalstu kompetentajām iestādēm – gan tiesu, gan tiesībsardzības iestādēm –, lai kopīgi veiktu kriminālizmeklēšanu. Turklāt Eiropols un *Eurojust* var veicināt un finansēt KIG izveidi un darbību.

Iesaistītās dalībvalstis norādīja, ka dalība KIG kopumā ir pozitīva pieredze; tās uzskata, ka KIG ir efektīvs instruments pārrobežu izmeklēšanas veikšanai, kurš dod iespējas izmeklētājiem tiešā veidā apmainīties ar informāciju un laikus savstarpēji vākt pierādījumus bez nepieciešamības iesniegt atsevišķus oficiālus savstarpējas tiesiskās palīdzības lūgumus vai izdot Eiropas izmeklēšanas rīkojumu. Tomēr izvērtēšanas brīdī tikai dažas dalībvalstis bija piedalījušās KIG, kurās tika izskatītas ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītu noziedzīgu nodarījumu lietas.

Izvērtējuma kontekstā vairākkārt tika uzsvērts tas, cik svarīga ir pārrobežu sadarbība un informācijas apmaiņa ar citu valstu, jo īpaši kaimiņvalstu, kompetentajām iestādēm, lai koordinētu centienus apkarot pārrobežu noziedzīgus nodarījumus vides jomā.

Lai efektīvi apkarotu nelikumīgus atkritumu sūtījumus un kriminālprocesā varētu izmantot starptautiskās sadarbības priekšrocības, būtiska nozīme ir arī attiecību veidošanai ar trešām valstīm, kuras ir tieši skartas kā atkritumu galamērķa vai izcelsmes valstis; šādi jau rīkojas dažas dalībvalstis.

Tomēr šādas sadarbības efektivitāte un veidi ES atšķiras. Šajā sakarā dažas dalībvalstis dažādā apmērā ir izveidojušas savstarpējas sadarbības veidus, kas var ietvert informācijas un/vai paraugprakses apmaiņu, regulāras sanāksmes un/vai kopīgas darbības/projektus, kopīgas mācības un kopīgas inspekcijas, (ietverot arī atkritumu pārrobežu sūtījumus, sadarbības koordinatoru iecelšanu utt.). Dažreiz šīs sadarbības pamatā ir protokoli vai saprašanās memorandi, vai citu veidu divpusēji nolīgumi, un to var uzskatīt par labu praksi.

Citos gadījumos sadarbība ar citām ES dalībvalstīm, šķiet, nav formalizēta vai sistemātiska. Tām dalībvalstīm, kurās attiecībā uz šādu sadarbību tika konstatētas uzlabojuma iespējas, tika adresēti attiecīgi ieteikumi.

Dažos gadījumos ir izstrādāti reģionāli starptautiskās sadarbības veidi, tostarp ar trešām valstīm, piemēram, *HELCOM* Baltijas jūras reģionā, lai risinātu reģionālās pārrobežu problēmas vides jomā šajā reģionā, tostarp, izveidojot Prokuroru tīklu noziegumu pret vidi apkarošanai (*ENPRO*), un Dienvidaustrumeiropas Tiesībaizsardzības centrs (*SELEC*) Melnās jūras reģionā, cita starpā izveidojot Dienvidaustrumeiropas Prokuroru konsultāciju grupu (*SEEPAG*), lai uzlabotu koordināciju noziedzības, tostarp starptautiskās smagās un organizētās noziedzības, novēršanā un apkarošanā. Šīs struktūras var uzskatīt par paraugprakses piemēriem, jo tās paplašina sadarbību, iesaistot trešās valstis, un tādā veidā dod iespēju dalīties jaunā pieredzē un datos, tādējādi palīdzot labāk cīnīties ar noziedzību pret vidi.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas aktīvi piedalīties darbā, kas tiek veikts ES un starptautiskā līmenī ar mērķi uzlabot sadarbību noziedzības pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītās, apkarošanā, jo īpaši ES aģentūru un struktūru – Eurojust, Eiropola un ETST – un šajā jomā aktīvo Eiropas tīklu darbībās.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas vairogt praktisku informētību par KIG sniegtajām iespējām un priekšrocībām un to pielietojumu ar vidi saistīto noziedzīgo nodarījumu lietās, lai padarītu izmeklēšanu efektīvāku.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas nodrošināt vai pilnveidot sadarbību ar kaimiņvalstīm, tostarp trešām valstīm, un vajadzības gadījumā attīstīt reģionālo sadarbību noziedzības pret vidi apkarošanā.*
- *Dalībvalstis jo īpaši tiek aicinātas cieši sadarboties ar ES un trešām valstīm, kas ir atkritumu sūtījumu galamērķa vai izcelsmes valstis, lai koordinētu centienus cīņā pret nelikumīgām pārrobežu darbībām šajā jomā, cita starpā izveidojot kontaktpunktus vai iecelot sadarbības koordinatorus, kas dotu iespēju apmainīties ar informāciju un dalīties ar paraugpraksi.*

XIV – SADARBĪBA STARP PUBLISKO UN PRIVĀTO SEKTORU

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Kā konstatēts izvērtējumā, publiskā un privātā sektora sadarbības līmenis dalībvalstīs ir atšķirīgs, un kopumā šī sadarbība ir attīstītāka un efektīvāka tur, kur tā ir strukturētāka un kur valda pārlicības un uzticēšanās gaisotne.

Izvērtējumā tika konstatēts, ka dažās dalībvalstīs šāda sadarbība darbojas efektīvi, savukārt citās dalībvalstīs varētu būt aktīvāka privātā sektora iesaistīšanās noziedzības pret vidi apkarošanā.

Dažās dalībvalstīs publiskā un privātā sektora partnerību izmantošana ir paredzēta, pamatojoties uz saprašanās memorandiem vai citiem oficiāliem nolīgumiem, tomēr dažkārt tā attiecas tikai uz konkrētām jomām. Citās dalībvalstīs nav izveidots oficiāls publiskā un privātā sektora partnerību satvars, un dažās no tām sadarbība, sanāksmes un informācijas apmaiņa par incidentiem, tendencēm un norisēm ar privāto sektoru notiek neformāli.

Izvērtējumā tika uzsvērts tas, cik svarīgi ir izveidot publiskā un privātā sektora partnerības ar mērķi nodrošināt regulāru sadarbību un informācijas, zināšanu, pieredzes un spēju apmaiņu ar privāto sektoru noziedzības pret vidi apkarošanā, galvenokārt nelikumīgu darbību ar atkritumiem atklāšanā.

Visprogresīvākā veida sadarbība ar privāto sektoru tika konstatēta tajās dalībvalstīs, kurās šāda sadarbība ir institucionalizēta, izveidojot atbilstošas sadarbības iestādes / darba grupas, kurās piedalās privātā sektora pārstāvji, un dažos gadījumos arī NVO vai universitātes, kas nodarbojas ar vides jautājumiem, un valsts pārvaldes / tiesībaizsardzības iestādes, kas ir kompetentas šajā jomā.

Izvērtējuma kontekstā šīs struktūras tika novērtētas kā vērtīgas un noderīgas, jo tās dod pilsoniskajai sabiedrībai iespēju aktīvi piedalīties noziedzības pret vidi novēršanā un apkarošanā, un tāpēc tās tiek uzskatītas par labas prakses piemēriem.

Vides aizsardzības jomā strādājošām NVO, pateicoties to specializētajām zināšanām, var būt nozīmīga loma ar vidi, tostarp ar atkritumiem, saistītas noziedzības novēršanā un apkarošanā, piemēram, veicot izpratnes veicināšanas pasākumus un izglītošanas kampaņas, sniedzot noderīgus datus un informāciju par iespējamām noziedzīgām darbībām un ar tām saistītajām tendencēm, kā arī novērtējot kaitējumu videi.

Kaut arī gandrīz visās dalībvalstīs ir privātas asociācijas un NVO, kas darbojas šajā jomā, to sadarbības līmenis ar tiesībaizsardzības iestādēm ir atšķirīgs. Dažās dalībvalstīs tās sniedz būtisku ieguldījumu, izplatot ziņojumus par kaitējumu videi, savukārt citās, šķiet, tās varētu būt vairāk integrētas sabiedrības centienos veicināt preventīvus pasākumus un uzlabot iedzīvotāju un privāto uzņēmumu informētību šajā jomā (sk. arī XII nodaļu).

Dažās dalībvalstīs sadarbība ar privāto sektoru šajā jomā ietver arī rūpniecību, kas ir noderīgi, lai apspriestu vides jomas tiesību aktu īstenošanu un uzlabotu vidisko atbilstību.

Dažās dalībvalstīs privātajam sektoram ir pienākums ziņot par noziedzību, kas saistīta ar atkritumiem, savukārt citās dalībvalstīs šāda ziņošana nav obligāta vai tās tvērums ir ierobežots. Kā secināts izvērtējumā, ar privāto sektoru izvērsts dialogs, kas neaprobežojas tikai ar ziņošanas obligāto prasību izpildi, varētu sekmētu labākus ar vidi saistītas noziedzības apkarošanas rezultātus.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstis tiek mudinātas izmantot strukturētas publiskās/privātās partnerības vides aizsardzības jomā, kuru pamatā varētu būt saprašanās memorandi vai citi oficiāli nolīgumi, nolūkā nodrošināt skaidru satvaru regulārai sadarbībai, tādējādi palīdzot labāk cīnīties ar noziedzību pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistīto.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas izveidot struktūrvienības vai struktūras, kurās piedalītos gan publiskā, gan privātā sektora pārstāvji, kas nodarbojas ar vides jautājumiem, ar mērķi nodrošināt sadarbību noziedzības pret vidi, tostarp ar atkritumiem saistītās, novēršanā un apkarošanā.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas izveidot vai pilnveidot darba attiecības, dialogu un regulāru informācijas apmaiņu ar nacionālajām NVO, kas darbojas vides jomā.*
- *Dalībvalstīm būtu jāmudina privātais sektors vajadzības gadījumā dalīties informācijā ar valsts iestādēm par iespējamiem pārkāpumiem vides jomā, valsts tiesību aktos privātajam sektoram paredzot pienākumu ziņot par vides incidentiem.*

XV – NELIKUMĪGA ATKRITUMU TIRDZNIECĪBA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Valstu struktūras atkritumu nelikumīgu sūtījumu novēršanai un apkarošanai dalībvalstīs ietver lielu skaitu kontroles struktūru dažādos līmeņos, no kurām katra savu funkciju ietvaros veic inspekcijas un izmeklēšanu.

Valsts sistēmas kompetenču sadalei, organizācijas efektivitāte un mijiedarbības pakāpe starp dažādām tiesībsardzības ķēdē iesaistītajām iestādēm atkritumu apsaimniekošanas jomā Eiropas Savienībā atšķiras. Dažās dalībvalstīs zemie nelikumīgu atkritumu sūtījumu atklāšanas rādītāji norāda uz to, ka šo dalībvalstu sistēmās vēl ir iespējami uzlabojumi, lai efektīvāk apkarotu atkritumu nelikumīgu tirdzniecību.

Vairākās dalībvalstīs sadarbība šajā jomā ir formalizēta un diezgan efektīva, turpretim citās vēl ir iespējami uzlabojumi, īstenojot integrētākas un koordinētākas darbības starp dažādām tiesībsardzības iestādēm, lai izveidotu stabilāku sistēmu atkritumu nelikumīgu pārrobežu sūtījumu atklāšanai un izsekošanai.

Primārā atbildība par Regulas Nr. 1013/2006 īstenošanu, jo īpaši attiecībā uz atkritumu pārrobežu sūtījumu pārraudzību, parasti ir vides iestādēm; dažās dalībvalstīs dažādas administratīvās iestādes ir kompetentas, no vienas puses, par administratīviem pienākumiem (piemēram, licencēšanu) un, no otras puses, par iekārtu un atkritumu ražošanas uzņēmumu, kā arī atkritumu pārvadājumos iesaistīto dalībnieku inspekcijām.

Tā kā ar atkritumiem saistītā noziedzība tiek uzskatīta par "noziedzību, kam nepieciešama kontrole", šāda veida noziegumu atklāšanai ir svarīgi nodrošināt pietiekami lielu skaitu inspektoru un inspekciju. Saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 1013/2006 dalībvalstis attiecībā uz atkritumu sūtījumiem ir izstrādājušas inspekciju plānus.

Dažās dalībvalstīs tika atzīts, ka inspekcijas dienesti darbojas labi, inspektoriem ir speciālās zināšanas, spējas un aprīkojums inspekciju veikšanai.

Citās dalībvalstīs sistēmas spēju novērst vai atklāt nelikumīgus atkritumu sūtījumus ietekmē informācijas, izlūkdatu, pamatnostādņu / prioritāšu trūkums un tas, ka nav centrālas stratēģijas šīs parādības identificēšanai un novēršanai. Tas bieži vien nozīmē, ka kopējais regulāro inspekciju skaits un pieejamo inspektoru skaits nav pietiekams, lai apkarotu ar atkritumiem saistītos noziegumus. Attiecībā uz dažām dalībvalstīm izvērtējumā jo īpaši tika uzsvērta nepieciešamība pēc mērķtiecīgākām kontrolēm uz ceļiem un pie robežām un uzņēmuma teritoriju inspekcijām.

Tā kā atkritumi, tostarp bīstamie atkritumi, tiek pārvietoti starp dažādām dalībvalstīm, regulāru pārbažu trūkums ir ne tikai riska faktors pašai valstij, bet tam var būt arī ķēdes reakcija ES līmenī un tas varētu kavēt tādu nelegālu tīklu atklāšanu, kas darbojas šajā jomā vairākās valstīs. Tomēr saikne starp atkritumu nelikumīgu tirdzniecību un organizēto noziedzību nav acīmredzama. Dažās valstīs šī saikne nav pierādīta, bet citās tā šķiet vairāk vai mazāk skaidra.

Tāpēc izvērtējumā tika arī uzsvērts, ka regulāri, nevis tikai tad, ja tiek konstatēti pārkāpumi dokumentācijā, kas dažos gadījumos varētu būt viltota, bet neradīt aizdomas, ir jāveic fiziskas kontroles, lai atkritumu importa un eksporta muitas pārbaudēs atklātu nelikumīgus atkritumu sūtījumus, tostarp ir jāvēl kontrolē paraugi.

Tāpat ir svarīgi izmantot izlūkdatumus, speciālas izmeklēšanas metodes un finanšu izmeklēšanu, lai atvieglotu attiecīgu pierādījumu iegūšanu šajā jomā, un tādēļ vairākām dalībvalstīm šajā sakarā tika adresēti ieteikumi veikt uzlabojumus.

Riska novērtējums ir svarīgs arī mērķtiecīgām inspekcijām, jo īpaši dalībvalstīs, kur lielais preču daudzums, kas šķērso robežas, apgrūtina visas konteineru satiksmes inspekciju.

Ņemot vērā piemērojamo tiesību aktu lielo sarežģītību un nepieciešamību tos efektīvi īstenot, būtiska ir to inspektoru/izmeklētāju specializēta apmācība, kuri nodarbojas ar pārrobežu sūtījumiem. Tomēr ne vienmēr tāda tiek nodrošināta, jo īpaši muitas dienestiem, kam bieži vien nav speciālo zināšanu, kas vajadzīgas darbam ar nelikumīgiem atkritumu sūtījumiem tā, lai noteiktu, vai ir notikusi noziedzīga darbība saistībā ar fiziskajiem atkritumiem.

Ņemot vērā tādu atkritumu milzīgo daudzumu, kuri tiek nosūtīti ar automašīnām vai kuģiem, noziedzības pret vidi apkarošanā iesaistītās vienības nevar paļauties tikai uz cilvēku spējām pārbaudīt sūtījumus, un tām ir vajadzīgi rīki, ko var izmantot, lai sūtījumus ātri pārbaudītu. Lai efektīvi cīnītos pret noziedzību, kas saistīta ar atkritumiem, svarīgi ir arī nodrošināt, ka dalībvalstu inspekcijas iestādēm ir moderna infrastruktūra un aprīkojums.

Izmantojot skenerus inspekciju veikšanai, ir iespējams iegūt nosūtīto preču attēlu bez nepieciešamības atvērt konteinerus. Turklāt dažās dalībvalstīs skeneri pie kopīgām robežām tiek izmantoti kopīgi, ko uzskata par labu praksi. Dažās dalībvalstīs pārrobežu inspekcijās tiek izmantoti moderni inspekcijas rīki, piemēram, bezpilota lidaparāti, rentgenstaru tehnoloģijas un mobilās skenēšanas ierīces; par paraugprakses piemēriem uzskatāmi īpaši transportlīdzekļi, kas aprīkoti ar zinātniskām ierīcēm paraugu ņemšanai uz vietas. Kopumā šajā ziņā vēl ir iespējami uzlabojumi.

Dažās dalībvalstīs ir elektroniskas datubāzes, kas attiecas uz paziņojamajiem atkritumu pārrobežu sūtījumiem un kas satur informāciju par atkritumu ražošanu, pārvadāšanu un galamērķi, un dažos gadījumos par saistītajiem pārkāpumiem; šādas datubāzes ir pieejamas iestādēm, kas iesaistītas ar atkritumiem saistītas noziedzības apkarošanā. Tā kā šīs datubāzes var atvieglot atkritumu izsekošanu un tādējādi palīdzēt uzlabot inspekciju efektivitāti, kā arī stratēģisko un taktisko analīzi, tās var uzskatīt par paraugpraksi.

Lai novērstu ar atkritumiem saistīto noziedzību, dažās dalībvalstīs ir pienākums atkritumu kravas automobiļus marķēt ar "A" plāksnīti. Tas ir ļoti noderīgi, jo atvieglo atkritumu sūtījumu identificēšanu un izsekošanu un saistīto inspekciju veikšanu, un tāpēc to var uzskatīt par labu praksi.

Dažas valstis ir digitalizējušas atkritumu sūtījumu obligātās veidlapas, pievienojušas šo veidlapu automatizētu analīzi un dod iespēju savu operētājsistēmu izmantot visām noziedzības pret vidi apkarošanā iesaistītajām struktūrām. Tādējādi tās spēj veikt ātrus un precīzus riska novērtējumus, atklāt pārkāpumus un nekavējoties nosūtīt darbiniekus inspekciju veikšanai.

Izvērtējuma ietvaros tika konstatēti daži galvenie šķēršļi, kas traucē atklāt nodarījumus saistībā ar nelikumīgiem atkritumu sūtījumiem: pirmkārt, atkritumu klasifikācijas sarežģītība, kas rada grūtības attiecībā uz atkritumu definīciju ES tiesību aktos, atšķirības noteikšanu starp bīstamiem un nebīstamiem atkritumiem un diferenciaciju starp blakusproduktiem un atkritumiem vai starp lietotiem automobiļiem un nolietotiem transportlīdzekļiem; dažos gadījumos tika uzsvērts, ka var būt grūti iegūt paraugus, kas precīzi raksturo nosūtītos atkritumus. Tomēr dalībvalstīm jāpaļaujas uz speciālajām zināšanām, kas galvenokārt ietver nepieciešamību iegūt piemērotus paraugus.

Dažās valstīs ir publiskā sektora struktūras, kurām ir specializētas laboratorijas, kas kompetentajām iestādēm sniedz palīdzību un konsultācijas par tehniskiem un zinātniskiem jautājumiem, un tādējādi tiek piedāvāta tehniski kvalificēta un objektīva zinātība. Citās dalībvalstīs tiesu ekspertīzi veic privāti eksperti vai uzņēmumi; dažas no tām norādīja, ka kavēšanos kriminālprocesā var izraisīt ekspertu trūkums ar vidi (un, specifiskāk, ar atkritumiem) saistītas noziedzības jomā, ekspertu veiktās analīzes izmaksas un tās ilgums.

Dažas dalībvalstis valsts līmenī ir izstrādājušas instrukcijas un rokasgrāmatas, kas kompetentajām iestādēm atvieglo šādu novērtējumu veikšanu, tādējādi veicinot tiesību aktu par atkritumiem efektīvāku īstenošanu. Vairākas dalībvalstis aicināja ES līmenī izstrādāt norādes, kas palīdzētu risināt grūtības saistībā ar atkritumu klasifikācijas sistēmas interpretāciju, lai visā ES veicinātu efektīvāku un saskaņotāku pieeju ar atkritumiem saistītai noziedzībai.

Izvērtējumā tika arī uzsvērtas grūtības, kas rodas, organizējot kravas nosūtīšanu atpakaļ uz izcelsmes valsti, ja tiek atklāts nelikumīgs starptautisks sūtījums. Kā paredzēts ES tiesību aktos, dalībvalstīm ir jāveic pasākumi, lai konstatētu nelikumīgu atkritumu pārvadāšanu, un jānodrošina to pienācīga apsaimniekošana no vides aizsardzības viedokļa, vai nu nosūtot tos atpakaļ uz izcelsmes vietu, vai novirzot tos uz piemērotu un oficiāli atzītu savākšanas vai apstrādes centru.

Šajā nolūkā jautājums par atkritumu izsekojamību no ražošanas līdz galamērķim ir jāreglamentē ar valsts tiesību aktu noteikumiem, kas paredz, ka atkritumu sūtījumiem jāpievieno identifikācijas dokumenti un atkritumu radītājiem un apsaimniekotājiem jāveic savu apsaimniekoto atkritumu hronoloģiska uzskaitē saskaņā ar Atkritumu pamatdirektīvu.

Šīs situācijas ir jāpārtrauc un par tām ir jāinformē attiecīgās valsts kompetentās iestādes, lai tās varētu apstiprināt atkritumu piegādi izcelsmes vietā. Lai nodrošinātu, ka atkritumi tiek apsaimniekoti pareizi, šie pasākumi ir jāveic ciešā sadarbībā ar citām attiecīgajām kompetentajām ārvalstu iestādēm.

Tomēr gadījumos, kad atkritumi jau ir likvidēti, problemātiska var būt arī to personu izsekojamība, kuras izdarījušas noziedzīgos nodarījumus, un atbildīgo pušu identificēšana gadījumos, kad atkritumi izkrauti ārvalstīs. Turklāt pārkāpuma smaguma noteikšana var būt grūts uzdevums, jo atkritumu sūtījumi pirms detalizētu pārbaužu veikšanas bieži vien ir izvesti no dalībvalstu teritorijas.

Lai šajā sakarā varētu efektīvi rīkoties ar mērķi atvieglot atkritumu atgriešanu un pareizu apsaimniekošanu, ir vajadzīga sadarbība ar izcelsmes valstīm, jo īpaši trešām valstīm, kuras tieši skar atkritumu tirdzniecība, bet kuras bieži vien nav zināmas; ja šīs valstis var identificēt, saziņā ar tām var rasties grūtības, un bieži vien tā prasa daudz laika.

Citas grūtības ir saistītas ar to, ka savāktie pierādījumi ir jānovērtē ar attiecīgu ekspertu sagatavotiem atzinumiem, jo īpaši saistībā ar noziegumiem atkritumu jomā, it sevišķi gadījumos, kad atkritumi jau ir likvidēti iekšzemē vai nosūtīti uz ārvalstīm. Šajā kontekstā kopīgas bažas rada problēma saistībā ar paraugu ņemšanu administratīvas procedūras ietvaros, uz kuru attiecas mazāk stingri noteikumi nekā izmeklēšanas laikā un kura dažkārt ir neapmierinoša, raugoties no krimināltiesisku pēcpasākumu viedokļa (sk. arī XII nodaļu).

Citi dalībvalstu norādītie šķēršļi, kas kavē nelikumīgu atkritumu sūtījumu atklāšanu, ir ierobežotais budžets, ņemot vērā to, ka konfiscēto preču uzglabāšana var radīt papildu izmaksas, ierobežotie cilvēkresursi un noziedzīgo nodarījumu pamatā esošo apstākļu sarežģītība.

EEIA un NLT plūsmas rada vajadzību dažādos atkritumu apsaimniekošanas procesa posmos veikt īpašus pasākumus saskaņā ar prasībām, kas attiecīgi paredzētas Direktīvā 2012/19/ES par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem (EEIA) un Direktīvā 2000/53/EK par nolietotiem transportlīdzekļiem.

Kaut arī dažās dalībvalstīs elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumus un nolietotus transportlīdzekļus uzskata par prioritārām atkritumu plūsmām un pakļauj speciālām inspekcijām un analīzei, kas ietver ne tikai dokumentu pārbaudi, bet arī detalizētas fiziskas inspekcijas, šādi pasākumi nav paredzēti visās dalībvalstīs.

Informācija par specifiskiem konstatējumiem saistībā ar bīstamiem atkritumiem ir sniegta XVI nodaļā.

IETEIKUMI

- *Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt integrētas un saskaņotas darbības, kas apvieno dažādas tiesībsardzības iestādes un administratīvās struktūras, lai izveidotu vai vēl vairāk stiprinātu efektīvu sistēmu tādu nelikumīgu darbību apkarošanai, kas saistītas ar pārrobežu atkritumu sūtījumiem.*
- *Lai uzlabotu izpildes pasākumus attiecībā uz nelikumīgiem pārrobežu atkritumu sūtījumiem, dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka tajās ir pietiekams skaits gan specializētu, gan pienācīgi apmācītu inspektoru, kuriem, iespējams, piešķirtas krimināltiesiskās izpildes pilnvaras, un tiek regulāri veiktas inspekcijas, tostarp atkritumu pārvadājumu konteineru fiziskas pārbaudes.*
- *Dalībvalstīm tiek ieteikts izmantot izlūkdatus, riska novērtējumu, finanšu izmeklēšanu un speciālas izmeklēšanas metodes, ciktāl tas ir samērīgi saistībā ar attiecīgo nodarījumu, kā arī izveidot elektroniskas datubāzes atkritumu pārrobežu pārvadājumu jomā, lai vēl vairāk stiprinātu savu spēju atklāt nelikumīgus atkritumu sūtījumus.*
- *Ņemot vērā iespējamus riskus saistībā ar EEIA un NTL, dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja izstrādāt globālu rīcības plānu visam šo atkritumu plūsmu ciklam – sākot ar to ražošanu līdz to likvidēšanai –, kurā identificēti arī visi tie dienesti, kas iesaistīti saistītās izpildes darbībās.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas veikt pasākumus, ar ko uzlabot sadarbību ar izcelsmes valstīm, jo īpaši trešām valstīm, uz kurām tieši attiecas nelikumīga atkritumu tirdzniecība, lai veicinātu atkritumu atgriešanu un pareizu apsaimniekošanu šajās valstīs.*

XVI – BĪSTAMO MATERIĀLU NELIKUMĪGA RAŽOŠANA VAI APSTRĀDE UN BĪSTAMO ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA

GALVENIE KONSTATĒJUMI UN SECINĀJUMI

Tā kā bīstamo vielu nelegāla ražošana un apstrāde var būtiski ietekmēt ne tikai vidi, bet arī sabiedrības veselību, ir ļoti svarīgi, lai tiktu izveidots atbilstošs tiesiskais regulējums un struktūras attiecīgo darbību regulēšanai un kontrolei.

Saskaņā ar izvērtējuma secinājumiem – nolūkā aizsargāt iedzīvotājus un vidi no apdraudējuma, ir svarīgi, lai ražošanas, glabāšanas, pārvadāšanas, lietošanas un likvidēšanas laikā ar bīstamām vielām un produktiem apietos uzmanīgi un lai šajā nolūkā veiktie pasākumi kaitējuma novēršanai vai ierobežošanai būtu balstīti uz katras vielas riska novērtējumu.

Lai arī ne visas dalībvalstis pievērš vienlīdz lielu uzmanību bīstamo vielu un materiālu nelikumīgai ražošanai un apstrādei, lielākā daļa no tām dažādā apmērā ir ieviesušas attiecīgu reglamentējošu un organizatorisku sistēmu šajā jomā, tostarp konkrētus krimināltiesību noteikumus, ar kuriem definēt saistītus nodarījumus un noteikt sodus.

Izvērtējuma kontekstā tika uzsvērts, ka ir svarīgi, lai attiecīgo tiesību aktu nepārprotams mērķis būtu nodrošināt, ka visas darbības tiek veiktas saskaņā ar stingriem noteikumiem, ar kuriem precizē piemērojamos bīstamo vielu ražošanas, importa, apstrādes, savākšanas u. c. ierobežojumus.

Lielākajā daļā dalībvalstu jēdziens "bīstams materiāls" ir definēts valsts tiesību aktos, parasti administratīvo tiesību aktos, savukārt dažām dalībvalstīm šādas definīcijas nav.

Tomēr, ja pastāv nenoteiktība, tiek piemēroti attiecīgie ES tiesību akti šajā jomā. Jo īpaši saskaņā ar 3. pantu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 1272/2008 par vielu un maisījumu klasificēšanu, marķēšanu un iepakojumu (*CLP* regula) vielu vai maisījumu uzskata par "bīstamu", ja tas atbilst Regulas (EK) Nr. 1272/2008 I pielikumā paredzētajiem fizikālas, veselības vai vides bīstamības kritērijiem, un tas jāklasificē atbilstīgi minētajā pielikumā aprakstītajām attiecīgajām bīstamības klasēm.

Saskaņā ar *CLP* regulas 4. pantu ražotājiem, importētājiem un pakārtotiem lietotājiem pirms vielu vai maisījumu laišanas tirgū tie ir jāklasificē saskaņā ar regulas II sadaļu.

Dažu bīstamu vielu, maisījumu un izstrādājumu ražošana, laišana tirgū un lietošana ir aizliegta un/vai ierobežota ar konkrētiem nosacījumiem, kuri paredzēti XVII pielikumā Regulai (EK) Nr. 1907/2006, kas attiecas uz ķīmikāliju reģistrēšanu, vērtēšanu, licencēšanu un ierobežošanu (*REACH* regula).

Izvērtējuma kontekstā tika uzsvērts, ka kompetento iestāžu – administratīvo dienestu, policijas, muitas, civilās aizsardzības, ugunsdzēsības dienestu un tiesu iestāžu – sadarbību būtu vēlams formalizēt, pamatojoties uz standarta operāciju procedūrām, lai nodrošinātu atbilstīgu koordinētu reakciju uz ķīmisko, bioloģisko, radioloģisko un kodolmateriālu radītajiem draudiem.

Dažas dalībvalstis norādīja, ka ir saskārušās ar ļoti nelielu skaitu nelikumīgu darbību, kas saistītas ar bīstamo vielu ražošanu un apstrādi, vai tikai nelieliem pārkāpumiem saistībā ar piemērojamo tiesību aktu neievērošanu attiecībā uz licencēm, atļaujām utt.

Nelikumīgo darbību (arī smagāku), kas saistītas ar bīstamo materiālu ražošanu vai apstrādi, zemais atklāšanas līmenis rada jautājumu, vai tas varētu būt saistīts ar zināšanu un informētības trūkumu par šiem noziegumu veidiem un/vai nepietiekamām tiesībaizsardzības iestāžu pārraudzības un kontroles darbībām, kas nozīmētu, ka jāveic atbilstīgi pasākumi ar mērķi uzlabot nelikumīgu darbību novēršanu un apkarošanu šajā jomā.

Lai gan dažas dalībvalstis norādīja, ka tām nav zināmi nekādi šķēršļi, kas kavē sekmīgu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu par nelikumīgām darbībām saistībā ar bīstamo vielu ražošanu un apstrādi, citas norādīja uz vispārējām problēmām, piemēram, tiesību aktu sarežģītību, specializācijas trūkumu, grūtībām to atklāšanā utt.

Šķiet, ka viens no galvenajiem problēmjautājumiem ar bīstamu materiālu apstrādi saistītu noziedzīgu darbību izmeklēšanā un atklāšanā ir pietiekamu un uzticamu pierādījumu vākšana, kas prasa atbilstīgus izmeklēšanas pasākumus un specializētas zināšanas, ņemot vērā arī fizikālās un ķīmiskās izmaiņas kopš paraugu ņemšanas brīža.

Bieži vien bīstamie materiāli paši par sevi ir pierādījumi, kas jāvērtē, ņemot paraugus, un jāanalizē ieceltiem ekspertiem / tiesu ekspertīžu laboratorijām. Attiecīgie pierādījumi būtu arī jāņem oficiālā uzraudzībā vai citādi jākonfiscē, nodrošinot drošas glabāšanas vietas, un tas bieži vien ir saistīts ar ievērojamām izmaksām (skatīt arī XII nodaļu).

Kā konstatēts izvērtējumā – ņemot vērā arī to, ka bīstamo materiālu apstrāde bieži vien ir saistīta ar organizēto noziedzību, ir svarīgi izmantot izlūkinformāciju, lai uzlabotu atklāšanas spējas šajā jomā. Turklāt dalībvalstīm būtu pēc iespējas labāk jāizmanto iespējas, ko piedāvā modernās tehnoloģijas ar augsto tehnoloģiju instrumentiem un ļoti sarežģītu aprīkojumu, kas var atvieglot bīstamo materiālu atklāšanu, paraugu ņemšanu un dekontamināciju.

Ņemot vērā to, ka darbam ar bīstamām vielām ir vajadzīgas augsta līmeņa zināšanas un ka kopumā ir vajadzīga lielāka specializācija, ļoti svarīga ir valsts operatoru, kas nodarbojas ar šiem jautājumiem, atbilstīga un regulāra specializēta apmācība par bīstamām vielām. Dažās dalībvalstīs šāda apmācība dažādā apmērā tiek piedāvāta; dažās tā ir labāk organizēta un plaša, bet citās tā būtu jāpalielina un jāuzlabo.

Sadarbība ar citu ES dalībvalstu un trešo valstu kompetentajām iestādēm attiecībā uz bīstamām vielām arī ir svarīga, lai varētu apmainīties ar informāciju par tendencēm saistībā ar šādu vielu ražošanu, apstrādi un laišanu tirgū Eiropas un starptautiskā līmenī.

Tomēr dažas dalībvalstis nav sniegušas nekādu informāciju vai nav ziņojušas par īpašu pieredzi sadarbībā ar citiem Eiropas un starptautiskajiem partneriem attiecībā uz bīstamu materiālu apstrādi. Citas dalībvalstis ziņoja par sadarbības veidiem, jo īpaši par informācijas apmaiņu ar citām valstīm, ko tās īsteno, izmantojot attiecīgus kanālus, piemēram, Eiropolu un Interpolu. Dažas dalībvalstis norādīja uz citu kanālu izmantošanu, piemēram, portāla informācijas paneli valstu izpildiestādēm (*PD-NEA*), interneta atbalstīto Eiropas mēroga tirgus uzraudzības informācijas un saziņas sistēmu (*ICSMS*) un – attiecībā uz nopietniem riskiem – *RAPEX "Safety Gate"* apmaiņai ar informāciju par bīstamām vielām.

Attiecībā uz atkritumiem – kritēriji atkritumu klasificēšanai par bīstamiem ir izklāstīti Komisijas Regulā (ES) Nr. 1357/2014 (2014. gada 18. decembris). Ņemot vērā ietekmi uz cilvēka veselību un vidi, īpaša uzmanība būtu jāpievērš nodarījumiem, kas saistīti ar bīstamajiem atkritumiem, kā minēts 3. panta b) un e) punktā Direktīvā 2008/99/EK (2008. gada 19. novembris) par vides krimināltiesisko aizsardzību.

Bīstamo atkritumu apstrāde un pārvadāšana būtu jāuzrauga, jo šādu atkritumu neatbilstīga apsaimniekošana var izraisīt nopietnu piesārņojumu un negatīvi ietekmēt sabiedrības veselību. Tas tiek panākts, gan nosakot bīstamo atkritumu radītājiem, turētājiem, savācējiem, pārvadātājiem un likvidētājiem pienākumu informēt kompetentās iestādes par bīstamo atkritumu likvidēšanu un pārvadāšanu, gan veicot inspekcijas. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu nav pieejamas īpašas sistēmas vai pasākumi tādu inspekciju un izmeklēšanu veikšanai, kas konkrēti vērstas uz bīstamiem atkritumiem.

Daudzās izvērtētajās dalībvalstīs tādu krimināllietu skaits, kas attiecas uz bīstamiem atkritumiem vai bīstamiem materiāliem, ir neliels. Kopīgi *modi operandi* bīstamo atkritumu nelikumīgas apsaimniekošanas jomā ir izlikties, ka bīstamie atkritumi nav bīstami, klasificēt EEIA kā produktus un bīstamos atkritumus slēpt zem nebīstamiem atkritumiem.

Daudzi ar bīstamiem atkritumiem saistītie nodarījumi tiek izdarīti, veicot nepareizu klasifikāciju, jo dažiem uzņēmumiem ir tendence preces klasificēt kā nebīstamas, ja pastāv vismazākā iespēja, ka tās varētu tikt atklātas. Tāpēc viens no galvenajiem kompetento iestāžu uzdevumiem ir nodrošināt, ka dokumentācijā atkritumi tiek pareizi klasificēti kā bīstami. Tā kā bīstamo atkritumu apsaimniekošana ir ārkārtīgi tehniska un sarežģīta, ar attiecīgiem pasākumiem būtu jānodrošina, ka inspekcijas un attiecīgo paraugu ņemšanu veic kvalificēti tehniķi ar speciālām zināšanām šajā jomā.

IETEIKUMI

- *Lai stiprinātu savas atklāšanas un izpildes spējas bīstamo vielu nelikumīgas ražošanas un apstrādes apkarošanā, dalībvalstis tiek mudinātas pastiprināt pārraudzības darbības un ar tām saistītās pārbaudes, kā arī izmantot izlūkdatumus un riska novērtējumus ar mērķi apzināt tendences un draudus šajā jomā.*
- *Dalībvalstīm būtu jāapsver iespēja formalizēt iestāžu sadarbību tādu nelikumīgu darbību apkarošanā, kas saistītas ar bīstamo vielu ražošanu un apstrādi, lai nodrošinātu, ka kompetentās iestādes ātri un koordinēti spēj reaģēt uz apdraudējumu, ko rada ķīmiskie, bioloģiskie, radioloģiskie un kodolmateriāli.*
- *Dalībvalstis tiek mudinātas veikt atbilstīgus pasākumus, lai palielinātu bīstamo vielu nelikumīgas ražošanas un apstrādes apkarošanā iesaistīto kompetento iestāžu specializāciju, piemēram, palielinot apmācības iespējas, kas pieejamas praktizējošajiem speciālistiem šajā sarežģītajā un ļoti tehniskajā noziedzības jomā.*